

2

לֹהֵי שְׁלֹמֹה מִלְכָּא מִן אֵילָנִי וְזַנְבִּילָא וְשֹׁאנֵי וְשׁוֹרְפֵי דְאֵתִי מִן לְבָנוֹן, וְחִפָּא יְתִיה דְהַב דְכִי: יוֹבְתָר דִּי שְׁלִים יְתִיה

הַלְבָנוֹן: יַעֲמֹדֵי עֵשָׂה כֶּסֶף רִפִּידָתוֹ זָהָב מִרְכָּבוֹ אֲרָגְמָן תּוֹכוֹ רְצוּף אֲהַבָּה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלַם: אֵיא צֵאיִנָּה | וְרֵאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן →

שׁוֹי בְּנֵיה ית אֲרֻנָּא דְסִהְרֻתָא, דְהוּא עֲמוּדָא דְעֻלְמָא, וּבְנֵיה תְרִין לוחֵי אֲבִינָא דִי אֲצִנַע תַּמָּן מִשָּׁה בְּחֹרֵב, דִּיקִירִין מִן כֶּסֶף מְזוּזְקָא, וְשִׁפְרִין מִן דְהַב טָב, וּפְרִישׁ וְטָלִיל מִן עֻלְיָה ית פְּרוּכְתָא דְתַכְלָא וְאַרְגָּמָנָא, וּבִינֵי פְרוּכְיָא דִי עֻלְיָה כְּפֻרְתָּא הוּת שְׁרִיא שְׂכִינְתָא דֵינָּה, דְשִׁבִין שְׁמִיָּה בִירוּשָׁלַם מִן כָּל פְּרָכֵי אֲרַעָא דִישְׂרָאֵל: יֵא פִד אֲתָא שְׁלֹמֹה מִלְכָּא לְמַעַבְד ית חֲנֻפַת בֵּית מְקֻדְשָׁא, פְּרוּזָא נֶפֶק בְּחִיל וְכֵן אָמַר, פּוֹקוּ וְחִזּוּ יְתִבֵי פְלִכְיָא דְאַרְעָא דִישְׂרָאֵל וְעֲמָא דְצִיּוֹן בְּתַנָּא וּבְכַלִּילָא דְכַלְּלוּ עֲמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל ית מִלְכָּא שְׁלֹמֹה רִשׁוּ

(י) רפידתו. משכנו ומשכנו על הכפורת שהיא זהב: מרכבו ארגמן. זה הפרוכת שהיא תלוי ורוכב על כלונסות מעמוד לעמוד: תוכו רצוף. מדור צלפח

מצודת דוד

והנמשל הוא על בנין המקדש שהיה בנין נפלא ומפואר: (י) עמודיו. הם העולים בארבעת מקצועות האפריון, ועל הכלונסות שממעל להם יתלו הוילון סביב האפריון. והנמשל הוא על עמודי יכין ובוועו שהיו חמודות ככסף: רפידתו. המצעות שעל הפריון היו מפחילי זהב מעשה רוקם. והנמשל הוא על מקום הוא על פרוכת פתח המחיצה, המכרלת בין הקדש לקדש הקדשים: תוכו. בתוך האפריון שוכב גחלת של אהבה, הנאהב מכל הנערות. ועל החשוך תאמר שאש אהבתו תוקד בלב כל הנערות כולן, וכמו שנאמר על כן עלמות אהבך (לעיל א ג). והנמשל הוא לומר בתוך המקדש היתה השראת השכינה הנאהבה והנעימה בעיני כל האומות: (יא) צאינה וראינה. עתה מתפארת בבני הנערות, וכאילו אומרת אל תחשבו שהחשוך חשיך בי מפאת החשיך, ועם כי אין אני כדאי לו, כי צאינה מבתיכן, ולכנה ראינה העטרה שעטרה לו אמו ביום שנתחתן עמדי. ואז היה יום שמחת לבו, כי הרבה לשמוח על שנפלת בגורלו. וכאומרת הנה מזה תקחו ראינה שאני הוגנת לו, כי לולא זאת לא העטירה לו אמו עטרה ביום שמחת חתונתו. והנמשל הוא לומר אתם האומות אל וראו שביום מתן תורה הייתי לו לעטרה ולאוצר חביב, כמו שנאמר והייתם לי סגולה וגוי' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות יט ו), ונאמר ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט ג). וכל זה חוזר למעלה לומר הואיל וכן הוא בודאי תמהר לשוב האהבה למקומה, ולכן השבעתי אתכם וכו':

מצודת ציון

הלבנון. שם יער בארץ ישראל: (י) רפידתו. ענין הצעה. כמו רפרוני בתפוחים (לעיל נ ט): מרכבו. מלשון רכיבה: ארגמן. שם צבע חשוב: רצוף. ענין גחלת אש, ובידו רצה (ישעיה ו ו). ודרך המקרא לכנות הפלגת האהבה באש הבורע ומתלהב. וכן רשפיה רשפי אש שלהבתיה (לקמן ט ו):

אבן עזרא

כן עשה שלמה המלך אפריון והוא בית ה': (י) רפידתו. היציע שלו: מרכבו. הוא המרכב המסתיר הקורות מבפנים כי כן דרך ארמוני המלכים: רצוף. יש אומרים מן רצפת בהט ושש (אסתר א ו) שענינו ענין הצעת אבנים בקרקע. ויש אומרים שהוא כמו שרוף מן ובידו רצה (ישעיה ו ו) שפירושו גחלת, והוא הישר בעיני כאשר אפרשנו במקומו:

ספורנו

י' תוכו רצוף אהבה. שהיו שם בקירות כרוכים ותמונות להורות אהבת ה' את עמו: יא' צאינה וראינה בנות ציון. אתם צבאות ה' בנות ציון שתשבתם שחזרה עטרה ליושנה, צאו וראו ההבול אשר בין המשכן שהיה קודם המרגלים ובין מקדש ראשון שהיה אחר כך:

מדרשי חז"ל

(א) בנות ציון. בנינים המצוינים לי בתגלחת במילה ובציצית. (שהש"ר).

בנא
ול:
דברי רז"ל
טה פורה,
:
ה' ה' הלא
ה מכוסה
בוד:
קר רדפה
זה ששים
ה לסטים
ך לבנות
ה והענין
השכינה
ויכתום:
וזה ענין
ן ששים
זות. היו
ין. ואחר
מרכבו
ה הכפרת
אמר: זו
(שם).
ה המלך
שים של
טה, הרא
דיו עשה
זהב אלו
גמן כמו
ר' אבהו
זות שור,
ן הקב"ה
או ממה
(שם).
ה שלמה
הלבנון,
ה החיכל,
מרכבו
וארגמן,
ה זכות
השכינה.

למאן אהבתי - נגאית ונגאית
גולגולת גורג מפואר

3

בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בַּעֲטֹרָה שְׁעֵטְרָה לְאִמּוֹ
בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמֵחַת לְבָבוֹ: ס ד א הִנֵּךְ

בְּיוֹם חֲנֻכַּת פִּית
מוֹקֵדֶשָׁא, וְחֲדֵי פְחֻדוֹת
חֲנָא דְמַטְלִלְתָא, דְעֵבֵר
שְׁלֹמֹה מִלְפָּא בְּעֵדְנָא

ההוא ית חנא דמטללתא ארבעה עשר יומין: א ובההוא יומא קריב מלפא שלמה אלף
שפתי חכמים

רש"י

ונלילית: בעטרה שעטרה לו אמו. אהל מועד
שהוא מעוטר בגוונין חכלת וארגמן ומלעת שני,
אמר רבי נחמיה, שאל רבי שמעון בן יוחאי את רבי
אלעזר ברבי יוסי, אי אפשר ששמעת מאריך מהו
שעטרה לו אמו, אמר לו משל למלך שהיתה לו בת
יחידה והיה אוהבה ביותר, לא זו מחצבה עד
שקראה בתי, שנאמר שמעי בת וראי (סהל"ס מה
יא), לא זו מחצבה עד שקראה אחותי ע, שנאמר
פתחי לי אחותי רעייתי (לקמן ה ט), לא זו מחצבה
עד שקראה אחי, שנאמר הקשיבו אלי עמי ולאומי
אלי האזינו (ישעיה נא ד) ולאמי כתיב. עמד רבי
שמעון בן יוחאי ונסקו על ראשו וכו': ביום
חתונתו. יום מתן תורה, שעטרוהו להם למלך
וקיבלו עולו: וביום שמחת לבו. זה שמיני
למילואים, שנחתן בו המשכן במדבר: (א) הנהך יפה רעייתי. קילסן וריטן וערכו עליו קרננותיהם פ: עד

ע מקשים בזה והלא אין דרך המדרגה שיחבב אחותו
יותר מבתו, ואיך אמר לא זו מחבבה עד שקראה
אחותי, משמע דחיבוב אחוה יותר מכניו, וזה אינו
כידוע. ויש לומר דאינו מביא ראייה ממעלת החיבוב,
רק ממעלת השררה והשתררות, על כן אמר משל
למלך שהיה לו בת והיה אוהבה ביותר, ואף שאוהבה
ביותר מכל מקום האב יש לו מעלה יתירה
והשתררות על הבת. לא זו מחבבה עד שקראה
אחותי, רוצה לומר החיבוב במקומה עומדת כחיבוב
הבת, והוזה כל כך החיבוב עד שקראה אחותי, רצה
לומר שלא רצה להיות שום מעלה רק יהיו שוה
במעלה כדמיון אח ואחות. לא זו מחבבה עד שקראה
אמי, רצה לומר שחיבה יתירה חיבבה עד שהגדילה
להיות היא במעלה יתירה ממנו כמעלת האם על הבן:
פ כ"ז זה דברי רש"י הוא, אבל אינו מרשם הפסוק

מצודת דוד

(א) הנהך יפה רעייתי. כאשר היה נשמע אל החשוק

מצודת ציון

(יא) בעטרה. ככתר: חתונתו. מלשון חתן: (א) הנהך. הנה

ספורנו

בעטרה שעטרה לו אמו. עדת הנשיאים שהיו אם בישראל
קנויה לאל יתעלה: ביום חתונתו. בחנוכת המשכן: וביום
שמחת לבו. ביום חנוכת מקדש ראשון כי גם שירדה אש
כחנוכת המקדש, מכל מקום גדולה מזו היתה במשכן שלא
היה שם רב כסף וזהב וחנוכתו קטנה מאד כערך אל
מקדש ראשון, וזה כי ענן ה' על המשכן כו' ותכף

לחנוכתו בבא משה אל אהל מועד וישמע את הקול, ובכן
תבינו שאחר שנשנה העון ולא היתה שם חשובה מגעת
עד כסא הכבוד כמו שחיהיה לעתיד, כאמרו ושבת עד ה'
אלהיך, אין שם מחילה גמורה משיבה עטרה ליושנה. מכל
מקום: (א) הנהך יפה רעייתי. בהיותך רעייתי: הנהך יפה. מימי
יהושע והזקנים אשר האריכו ימים אחריו:

מדרשי חז"ל

במלך שלמה. במלך שהשלום שלו, שהשלום מעשיו
לבריותיו, כיצד, השלים האש לאברהם אבינו, החרב
ליצחק, המלאך ליעקב, ד"א, במלך שעשה שלום בין
בריותיו, בין מיכאל שר של שלג ובין גבריאל שר
של אש, ולא זה מכבה זה ולא זה מכבה זה.
(שם).

שעשתה בת שבע עטרה לשלמה, אלא מהו בעטרה
שעטרה לו אמו מה עטרה זו קבועה באבנים טובות
ומרגליות כך היה אהל מועד מצויין בתכלת וארגמן
ובתולעת השני ובשש. (שהש"ר).
ביום חתונתו וגו'. זה סיני שהיו כחתנים, וביום
שמחת לבו אלו דברי תורה, כמו שנאמר פקודי ה'
ישרים משמחי לב. (שהש"ר).

שעטרה לו אמו. חזרונו על כל המקרא ולא מצינו

נושאי הפרק

(א"ה) תיאור יופיה של הרעיה בכל איבריה.
(ו"ז) הדוד נפרד מהרעיה, ומבטא שוב התפעלותו מיופיה.
(ח"א) הדוד מחזיר את הרעיה ומביע בפניה ביטויי חיבה.
(יב"טו) דמיון הרעיה לגן נעול נפלא מלא כל טוב.
(טז) הרעיה מזמינה את דודה לבוא אל הגן.

עלון על מדבחה,
ואתקבל פרעוא קורבניה
מדם יי, נפקת ברת
קלא מן שמאי וכן
אמרת, כמה יאיא אנת
סנהדרין, דאנון מנהרין ל

בני פגשתך ועמא דארע
שפתי חכו

ועשה פירושו עליו, דאין כאן
עצמו מפרשו, כי שם ביתו: צ
לשון עינים ממש, אלא לשון
(זכרים לג כח) כעין הברולח (ב)
גם בכאן וכששוחטין וכו' כי
וכו'. ולא פירש כן לעיל, דלו
לסבול עול תורה, ולא מיירי
בו, אבל כאן מיירי בשעת מ
לסבול יותר מכל האומות, כיון
וכו': ק רש"י מפרש תחלה ענ
כך פירש המ

אף הריקים עזין מצינו עלי
לנצלו על מדין צעזר הירך
לנצנים, שרוב צעד שנמקרא
צלימיה צעזי (יונה ז ו), הצעז
לומר מצעד: צמתך. לשון ז

מצודת צ

את: יונים. כיונים: מבעד. כו
המפסיק. כמו הארץ בריחיה בעו
הדבר שהוא מפנים לאותו בעד
המסוה המכסה את הפנים. כמו
וכל בעבור הצער שעזבתך. וד
עיניך היה מאז כמראה עיני יח
הלו גלויות כלי מסוה. והנמשי
נחמדים כיונים וצנועים במעע

ספורנו

עיניך. שופט וכהן גדול מורה הדו
כיונה כבעל: מבעד לצמתך. שהי
שערך. הטבעי, והם מ

(א) שערך בעדר וגו'. רבי יוחנן
הר סיני, עדר שעמדו על ה
ברוחה אלא מבעד לצמתך מצמ:
ביראה ברתת וכזיע, שגלשו מ
מתוכו עשיתי אותו גל ועד לאונ
הר סיני, ומה הגלשה הגלשו
הקצובות מלין קצובין, רמ"ח מ

קדישא דשלמא כולא דיליה, ובאיזה זכותא, בשביל עטרה שעטרה לו
אמו, בדיל ההוא כתר דאכתרו ליה צדיקא במלי דאורייתא בעלמא
דין, אמר רבי אבהו, אמו, ומהו, אומו, ואיזהו אום של הקב"ה, אל
הצדיקים שהם אום הידועה לו.

76 ביום חתונתו, חתנות דא ממאן הוא, אמר רבי פנחס, מההוא אום,
חתונתו של אותו אום שלו, מהו חתונתו, ביומא דכשרן למעבד
פיקודי אורייתא, דהוא חדותא דצדיקא, ואימתי כשרן, אמר רבי יצחק,
מתליסר שנין ולעילא, דההוא יומא חובתא על צדיקא למיעבד חדותא
דלבא, כיומא דסליק לחופה. L
ובגין ההוא זכותא, עתיד הקב"ה לאתערא להו, ולאעברא כרוזא קדמיהון
בחדוה, צאינה וראינה בנות ציון.

מתוק מדבש

שאתם עתידים לראות בזיו יקר העליון של המלך הקדוש שכל השלום הוא שלו, ובאיזה
זכותא ובאיזו זכות תוכו לזה, ואומר בשביל עטרה שעטרה לו אמו דהיינו בהל
ההוא כתר דאכתרו ליה צדיקא במלי דאורייתא בעלמא דין בשביל אותו
הכתר שהכתירו הצדיקים את הקב"ה בדברי תורה בעולם הזה. אמר רבי אבהו מה
שכתוב בעטרה שעטרה לו אמו שואל ומהו מה פירושה לפי דרוש זה, ומשיב אומר
פי' האומה שלו, ואיזהו אום של הקב"ה ומי הם האומה של הקב"ה, אלו הצדיקים
שהם אום הידועה לו.

ומה שכתוב ביום חתונתו שואל חתנות דא ממאן הוא חתנות זה של מי הוא,
אמר רבי פנחס, מההוא אום מאותו האום שהם הצדיקים, דהיינו חתונתו
של אותו אום שלו של הצדיקים, מהו חתונתו מהו ומתי חתונת הצדיקים ושמחת
לכם, ומשיב ביומא דכשרן למעבד פיקודי אורייתא ביום שנעשים מוכשרים לעשות
מצות התורה, דהוא חדותא דצדיקא שהוא שמחת הצדיקים, ואימתי כשרן ומתי
הם נעשים מוכשרים וראוים לזה, אמר רבי יצחק, מתליסר שנין ולעילא מי
שנה ולהלאה, דההוא יומא חובתא על צדיקא למעבד חדותא דלבא, כיומא
דסליק לחופה כי ביום ההוא יש חובה על הצדיקים לעשות שמחת לבב, כמו ביום
שנכנס לחופה.

ובגין ההוא זכותא ובשביל אותה הזכות שהצדיקים עושים עטרה להקב"ה על ידי תורה
ומצות, עתיד הקב"ה לאתערא להו עתיד הקב"ה לעורר את הצדיקים בחיית
המתים, ולאעברא כרוזא קדמיהון בחדוה ולהעביר כרוז לפני הצדיקים בשמחת
צאינה וראינה בנות ציון צאו הצדיקים מקבריכם, וראו בזיו כבודו של הקב"ה.

אמר רבי יצחק, תא שמע
כשהקב"ה מחיה או
בית זמנא נחית ההיא נע
השמיא, על ההוא גופא ד
פרקיע השמים, ולמה, ל

רבי אבהו אמר, זו היא ז
אפלו, הדא הוא דכת
על הארץ, י

רבי יהודה בן פזי, פגע ו
הקב"ה להחיות בו ו
של מעלה, כאשר ישיגו ו

אמר רבי יצחק, תא שמע
יצחק אמר פסוק זה בא
על כל ציונא וציונא ויעבי
נשמתא כנהורא וכוצינא כ
הנהר בנהירו רקיעא דשמיא
הנקרא רקיע השמים, על ההו
ולקום מן הארץ, הדא הוא ד
מאורות היינו הנשמות, שיאירו
להאיר על הארץ,

רבי אבהו אמר מאורות זו הי
אפלו וחשכו של הגוף, ו
השמים, ולמה הם מאורות, כ
שהוא הגו

רבי יהודה בן פזי, פגע ו
ממנו, אותו הרוח שע
ולקדו, אמר ליה רבי נחמן,
ענין מז"ל הנקרא אספקלריא
הנכונת, ומנא לך הא ומא

100 300 700

זכא לא 4 ימן צגז י.פ.

הרג"ל ר' צנען סריה 300

5

Zohar hadash, 1977

ספר

זהר חדש

על

חמשה חומשי תורה מגילות תיקונים וליקוטים

מתורת התנא האלהי

רבי שמעון בן יוחאי ז"ל

עם

ניצוצי זהר

תוכן

מסרת הזהר, ציון הכפלת כל מאמר וענין — בשלימותו, בהרחבת דברים או בקיצור ומעין תכנו — בכל חלקי הזהר ותיקוני זהר. השוואות עם מאמרי חכמינו ז"ל המובאים בתלמוד בבלי וירושלמי, בכל מדרשי הלכה ואגדה, תרגומים וליקוטים. ציונים לספרי רבותינו הראשונים הגאונים והפוסקים. במקום שיש התאמה ויחס להמאמרים שבזהר. תמצית דברי גדולי האחרונים בבירור שיטת הזהר להלכה. ביאורים והארות להרבה מאמרים סתומים

מאת

הגאון רבי ראובן במוה"ר משה מרגליות זצ"ל

הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים

נצוצי זהר

א) מביע וירא קיימ
 א) אוח ישא חקי תקימ
 (א) עיני (א) חכיר (א) כ
 (ב) אוח יא
 (ג) עיני חקי בראשית
 י"ג א, ס"ו א אוח א
 נשא קב"ב ב אוח א
 (ד) שבת קיד א, ועיני
 נח ס"ב א אוח א
 לאחרא מסייעין ליה
 נשמתא קדישא כתיב
 (ה) עיני לך ע"פ א
 משפטים צ"ח א
 (ו) עיני לקי מידת
 (ז) עיני שיה א
 ברכים כ"ט כירושלמי
 מעשרות פי"ג היה ועיני
 נח ס"א רע"ב אוח א
 קדושים פ"ד ב אוח א
 בלק קנא א לקי וזה
 (וי"ד ב)
 (ז) ירוי ברכות פ"ט
 הי"ב ועי בתוכות ע"ז
 ב) זהר וקרא ס"ו א
 שמינו ל"א א, ועי נצוצי
 אורות מתגהדיא זהר
 ויהו רכיב רעיא ובהמת
 אך נח אוח י"ג
 (ח) עי מפקתא דרי"ב
 כש"ל (ליק פ"ו ב)
 ועי וקרא פ"ו א
 (ט) עי רשי"ב ברכות
 ל"ד עיב דיה אליהלל
 אדם ולא ככותיש
 שם חלונות שגורמין לו
 שוכוון לבו ישהו
 מסחבל כלמי שמס
 ולבו נכנע.
 (י) עיני בראשית כ"ה
 רעיא, שם פ"ה מעיא,
 ומתווא אילנא עי חקי
 בראשית י"ב ב, פ"ה
 ריש לקי עי"ב משפטים
 צ"ח רע"ב, שלח ק"ע
 עיא, ומתווא חוצא מעון
 לקי פ"ב ע"ב, וינש ר"ה
 סעי"ב פקודי דכ"ב ב,
 שם ר"ג א, והוא פ"ו
 מעשו של הקב"ה נח
 סי עיא אוח ח' לקי פ"ה
 ב, ועיני וינש ר"ו א,
 משפטים צ"ח ב, חומה א
 קס"א ב, חוצה ק"ב א,
 פקודי רמ"ו א, וקרא
 כ"ה א, מנחם ר"ה
 סעי"ב, ועי וקרא ז'
 עיא אוח ס"ג,
 (יא) עי עברה וזה
 כ"ה א
 (יב) עי"ו שם, זהר ויהי
 רכ"ו סעי"א חזונו רע"ט
 רע"ב, שם ש"ו א

נאוצר אחד כנגדו לאוהו הנשמות שהיו בעולם הזה
 וקיימו התורה וקרא נצוצי חיי העולם והיינו דהוה איר
 שמעון כנגדו חיי עלמא תהא פלגא דנפיק מעלמא דין:
 ת"ר כל יומא ויומא כרווא קרי אתערנו בני קדישא
 עלאה וענדו פולחא דמאירון דאמריש לכון
 מן שאר עמין ויהב ככון נשמתא קדישא דאתגרת
 סכורס קריה (א) איר יודא אם כן שאר עמין נשמתהון
 מאן אתר (ב) אודן ליה רבני אלעזר אמר ת"ח
 דכתיב (בראשית ב') ויסח נאפו נשמת חיים דא הוא
 נשמתא קדישא דאתגרת סכורס קרא המלכא עלאה
 מאי כתיב ביה (ס) ויהי האדם לנפש חיה איר אלעזר
 זו היא הכת שניתן לבהמות ולחיות ולדגים שנבראת
 מן האדמה דכתיב (שם א' כ"ד) הוצא הארץ נפש חיה
 למינה א"ה יצחק (גיא אלעזר) אורייתא אחקבלת על
 אדם ואמרת קב"ה ברא לבני ויהב ביה נשמתא קדישא
 למתו ליה חין לעלמא דחיי ויהי אחזור בחיבה להתו
 נפשא חייחא דאתגרת מן ארעא לבניתיא ולחייחא דאיר
 יהודה ממשמע דכתיב ויהו האדם לנפש חיה ועשהו לא
 נאמר אלא ויהי האדם לנפש חיה מלמד שהוא בעצמו
 גרם לחיות לאותה נפש הגורה מהאדמה איר ויהן אמר
 הקב"ה אדם אני בראתי אותך עליון על כל בריותי
 ונפחתי בך נשמת חיים הנותנת חיים לבעליה הגוהה
 מסכאי ואתה הורת לאותה נפש חיה שבראתי מן האדמה
 לבהמות חיות כבאן ואלך כל העוסק בתורתו וישמור
 אותה אמן לו אותה הנשמה הגוהה מסכאי שהיא נותנת
 חיים לבעליה וכל אותם שלא יעסקו בתורתו יהיו חלקם
 באותה נפש חיה שבהו למען יכלו עמה איר יצחק
 ח"ק מאי דכתיב (קבלה ג' כ"א) מי יודע רוח בני האדם
 העולה היא למעלה ונהו הבהמה הורדת היא למטה
 לארץ רוח בני האדם העולה היא למעלה דא היא
 נשמתא קדישא דצדיקיא ורוח הבהמה דא היא נשוא
 חייחא דאתגרת מן ארעא לבניתיא דתשתצא ותחת
 לאשתצא מן עלמא איר חייחא איז אן להם נשמה
 לגוים אלא אותה הנפש החיה איר ויהן כן הוא איר
 אלעזר ולישראל מאן יהבא חוה רבני חייחא איר אלעזר
 ח"ה דתנן (ג) בא לישה מסייעין אותו מאי סיוע יובין
 ליה אלא ההוא נשמתא קדישא למתו ליה סמך דיהבין
 ליה לסייעא ליה בעלמא חין ובעלמא דחיי איר אלעזר
 עד תליסר שנין אשתדלותיה דכ"ג בההוא נפש חייחא
 מתליסר שנין ולעלא אי בעי למתו זכאה יהבין ליה
 ההוא נשמתא קדישא עלאה דאתגרת סכורס קרא
 דמלכא ד' איר יהודה היינו מעמא דתנין בחלת עשר
 מכלין דרחמי במתנתא דרבי אלעזר רבן שמעון בן יוחאי
 זמן למארי מתנתא למיכל במעודה רבה דעכד להו
 ותפא כל ביתא במאני דיקר ואוחיב להבני כהאי גיסא
 והוא כהאי גיסא והוה קא ברה פוכא אמרו ליה מאי
 בדיחותא דמר כהאי יוסא דין משאר זומין אמר להו
 דיומא דין נחמא נשמתא קדישא עלאה כארבע גרסין
 דחיותא לרבי אלעזר כ"ו ח' ובהילולא דא היה לי בדיחותא
 שלומחא אוחכי ל' אלעזר כרה לגבי אמר חיב כ"ו חיב
 דיומא דין את קדישא ובעדבא דקדישין איר שמעון
 מלה ח' ואסחר אשא בביתא נפק רבנן חמו קיפוא

דהוה סליק מתנתא כל ההוא יוסא אחא רבי יוספ כ"ה
 שמעון בן לקניא אשכח להבני דהוה חוורו וקיימ בשוקא
 אמר להו מאי הוא אמרו ליה חמי האי קיפוא מאשא
 דלעלא (האי חוה) דקא מתדיין יוסא דין בכחרייא
 קדישא לרבי אלעזר וחמו רבנן ארבע גרסין דנשרא
 דחתו נאשא דאסחר ליה ולרבי שמעון אבוהו יחיב
 חמן רבי יוספ עד דאזיל אשא עאל קדמוה איל אכתרא
 וסחרא גבהותא על כלא האי הילולא לתו שלימתא
 אמר רישא מאי דעתך איר יוספ הא ברה לרבי אלעזר
 כך אמר (דא יוה) ודא יהא כך קראו להבני ויהב ליה
 כרתיה (ג) יחיב חמן תלח זומין ולען באורייתא קמיה
 ולא שבכו פתרא דמתניתין דלא אולף להו רבני שמעון
 אמרו עליו על ר' שמעון שלא תראה קשה כימו (ד) דוא
 הוא סימנא בעלמא דהוה ח' איר יצחק נשמתא היא
 קיימא בקיימא לעלמין מה הקב"ה קיים אף היא קיימת
 אבל על ההוא נשמתא חייחא אמר קרא (כסדרה פו לא)
 הכות חכרה הנפש ההיא עונה בה איר יוספ מאי חוה
 אנקלום דאמר (בראשית ג') ויהי האדם לנפש חיה
 והרנס לרוח ממללא א' נשמת דבערתא היא למה לא
 ממללן איר יצחק על דאתגבולן מעוביית רבה דנשרא
 יחד מבני נשא ולא זקפין רישא ולא מסחבלן ברקיעא
 כבני נשא דאלו אתגבולן מקלילא דעפרא כבני נשא
 זקפין רישא ואסתכלו ברקיעא הוה ממללן איר יוספ
 נבלותא זקפין רישא ח"ה אבל אסתכלותא ברקיעא למאי
 איל ההוא סיועא רבה דבני נשא (ה) ח"ה נכונדנע בר
 חוה שריה והוה כעירא בסורייתא לא הוה ליה סיועא עד
 דאסתכל ברקיעא הה"ד (גיא"ד לא) אוא נכונדנע עיני
 לשמיא נשלח זמנדעי עלי יחיב דעד לא יסתכל ברקיעא
 לא הוה מנדעיה עלויה א' כרוספרי הגויס ועמא
 דארעא דלא מהימי בהקב"ה ולא עסקי באורייתא לית
 להו בר ההוא נשמתא חייחא דאתנסקא סארעא ועל כך
 לית להו מהימנותא אבל ישראל ד' מהימי בהקב"ה
 ועסקי באורייתא ונפרי פקודיה אמר הקב"ה (הבל הסה
 כו) בעת פקודתם יאכדו לא באלה חלק ועקב וגי (ויפ"י
 ל"ג ע"ז) לא יהו להון נשמתא חייחא אבל מה יהו להון
 כ' יוצר חכל הוא הכל הוא שכינתיה ואתגרת נשמתא
 קדישא מינה (ז) למתו חולקא דיעקב מאי הוא כלומר
 הכל הוא נשמתא הואיל ואתגרת מינה איר יהודה אי
 לעכריס לית מהימנותא הא חוין דאולי לשעוותרון חבון
 זומין ומלין מחין ומרעין ואחסאן (א) א"ל לאוכדא
 להו לעלמא דחיי יהודי משניא לגוים ויאכדס (איוב יב' כג)
 ועוד הא תנין וחללים רעים ונאמנס (בריש כ"ג נ"ט) מאי
 נאמנס דעכדי מהימנותא כד מסא זמנא נפקי מההוא
 נכרא (ב) חסנין דאישתכח לאינון מעוון דאינון אזלין
 כמרעיהון למעוותרון ואחסאן ואמרו דההוא מעוותרא הוא
 דעכדי וא"ר יהנן זמנא חדא סח לי יהודאי חר דהוה
 ליה מרעין סניאין ולא אחסו חמא לאינון מעיין דהוה
 אזלי כמרעיהון למעוותרון ואחסאן אמר איזיל החס ואעינ
 דאיהו אמור אבל (פתור) למחמי מאי הוא ואזיל
 החס ועאל כנוייהו וכח חמן כיני אינשי דהוה מחין
 ומרעין כללו ארמכו ואיהו לא ארמך עד דחסא
 חר שטנא דהוה אזיל ביניהו ומאני דאמותרא כחיה

←

←

ספר ים של שלמה

מסכת בנא קמא

זה הים גדול ורחב ידים, שם רמו לאין מספר הויות דאביי ורבא.
כי גדול כים ספרו אשר צלל במים אדירים. בשעריו המצוינים בהלכה.
שם שם לו משפטים ישרים. כיד המלך שלמה, שמו נאה לו והוא נאה לשמו.

הלא הוא הגאון הגדול ע"ה פ"ה נ"י ר"ג ור"מ

מוהר"ר שלמה לורי"א זללה"ה

המכונה המהרש"ל

אשר יצא לאור בפעם הראשונה בק"ק לובלין בשנת שצ"ו לפ"ק, ע"י נכד המחבר.
וכעת יוצא לאור עולם ברוב פאר והדר בהגהה מדוייקת עפ"י דפ"ר
ונוספו בו ציונים ומראה מקומות הערות והארות מספרי רבותינו האחרונים
להקל על הלומדים ועוד מעלות רבות ונצרכות
כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים
בעריכת חבר תלמידי חכמים

ועתה יוצא לאור ע"י המשתדל
ע"ה דניאל ביטון ס"ט

שנת תשע"ז לפ"ק

בעיר קהשלים ד"ו

סימן לו

פ ע"א דין סעודת מילה ופדיון הבן וזכר וסעודת חנוכה וק"ו סיום הספר הן קרוים סעודות מצוה ומותר להנות מהן. אכל לא (חניכים) [חניכים] וסעודת מריעות. ודין חתול חיורא להרוג אותו משום שכנה אין נוהג בזמן הזה אבל אם המית או קטע יד של תינוק נוהג בו כל דין הכתוב בפנים.

רב ושמואל ורב אסי אקלעו לבי שבוע הבן פירוש שעברו עליו ז' ימים והיינו לסעודת ברית מילה ואמרי לה לבי ישוע הבן, פירש רש"י פדיון הבן דישוע מתרגמין פורק. ותוספות (ד"ה פירשו ישוע על שם שהולד נושע ונמלט, על דרך הפסוק (ישעי סו י) והמליטה זכר. והיו רגילין לעשות סעודה. ואלו ואלו דברי אלוהים חיים. אבל קשה לפירושם הא אמרינן בפרק גיד הנשה (מגן נה ט) דרב לא אתהני מסעודת הרשות, בשלמא מילה, הסעודה גופא היא שמחת מצוה כמו סעודות חתן שנאמר (מסילס קיט, קסג) שש אנכי על אמרתך, ומצוה גדולה לכנוס באותה סעודה כאשר כתבתי בסוף כ"ה ס"י קצ"ב, אבל פדיון הבן ליכא סעודת מצוה להדיא. אלא נראה כל סעודה שאדם עושה שלא כדרך מריעות ושמחה, אלא כדי ליתן שבח למקום או לפרסם המצוה או לפרסם הנס קרוי סעודת מצוה, כגון פדיון הבן לפרסם המצוה. ולפירוש ר"ת לפרסם הנס שנמלט הזכר והאשה. ועל כן כתב חכם אחד ומהרא"י הביא בספרו סימן רס"ט וז"ל: דמה שאנו נוהגין עכשיו לאחר שנולד הזכר, נכנסים לשם לטעום כליל שבת הסמוך ללידה דהיא סעודת מצוה והיינו אותה סעודה דפירש ר"ת וקבעו כלילי שבת בשעת שהכל מצוין בביתם¹. ואותן סעודות שעושים בימי חנוכה, נראה שהם סעודות מצוה, ולא כדברי מהר"ם (טו

לו"ח ס"י טרע) שפסק שהן סעודות הרשות, דלהודות ולהלל נתקנו, ולא למשתה ושמחה, אלא כדברי הרמב"ם (פנחס פ"ג ה"ג), שהן ימי שמחה והלל, וכן נמצא במרדכי ארוך (מיוזמי אלשי שס פפחיס פ"ד לוח ב) דלהודות והלל נקבעו משום הנס, וימי משתה ושמחה נמי נקבעו כדאיחא במגילת תענית דקבעו יו"ט משום חנוכת המזבח. ובתלמודא משמע דנתקנו נמי למשתה ושמחה, מדאמרינן בפרק במה מדליקין (שגמ כה, ט) לשנה האחרת קבעו ועשאו יו"ט בהלל ובהודאה, ומדאמר יו"ט ולא קאמר קבעו ח' ימים להלל ולהודאה שמע מינה דיו"ט נמי כפשוטו הוא למשתה ושמחה. ואף רש"י פירש שם, לא שאסרום במלאכה אלא להלל ולהודאה, משמע דלא אפיק רק עשיית מלאכה, וכן מצאתי. ועוד נ"ל דקל וחומר הוא, דהא לא גרע מבי ישוע הבן דעל כרחך סעודות מצוה נינהו, מדאזיל רב להתם, והיינו טעמא מאחר שהוא לפרסם מצוה או הנס כדי ליתן שבח והודיה למקום נקרא מצוה, ק"ו ימי חנוכה דניתנו לשבח והודיה ולפרסם בהן הנס². והר"ן (שגמ י, ב מדי סו"ק) כתב שנהגו לאכול גבינה בחנוכה והטעם הוא נמי לפירסום מצוה, לפי שאמרינן במדרש דבתו של יוחנן האכילה לראש אויבים גבינה ושכרתו, ותתכה את ראשו וברחו כולם ע"כ.

וסיים הספר נמי נראה בעיני שהוא סעודת מצוה, וכן ראייה מפרק כל כתבי (שגמ קיט, ט) דאמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מדרבנן דשלים מסכת עבידנא יומא טבא לרבנן. ובסוף פרק זה אאריך בו בעזרת השם יתברך לעד ע"ש. ומשום זה היה נראה לברך שהשמחה במעונו בסיום מסכת, דאין לך שמחה יותר לפני הקב"ה אלא שמחה ורינה של תורה, דאין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה³ (נכנסה ט, ב) דלא גרע מפדיון הבן, דלפרסום מצוה בעלמא הוא. וכן

1. אכן בגול מרבבה תמה שלפי פירוש זה מדוע לא עושים כך גם בלידת הבת, שהרי גם היא נושעה ונמלטה ממעי אמה. ולפיכך פירש שישוע הבן שהיו רגילים לעשות סעודה בלידה שקודם המילה, לסמוך סעודה זו סמוך למצות מילה. והוסיף שחזו גם האמור בסנהדרין (לב ב) שכשיש אור הנר, ברור שיש שם חיל משתה, והכוונה לנרות שהיו דולקים בלידה שקודם המילה. וכתב המהרי"ק (שם וכן כתב המג"א ס"י תרימ ס"ק יג) שסעודה

מו
אל
עד
...
ד
:א
וכן
תו,
טה,
זור
היו
ימי
אל
זום
מה
קח
מן,
47.
או
ים
עת
נה:
יני
ס,
זו
...
גל.
טה
אם
זור
תב
לא
רימ
תב
זרו
ים
זת
בס
על
לו

הוריתי פעם אחת הלכה למעשה, ונתבלבל השמחה במהומות גדולות על ידי סיבות קשות, ותליתי הסרחון כי שעברתי על דברי רבותיי שלא שמעו מעולם דבר זה. על כן לא כתבו אלא בחתונה ובפדיון הבן¹, ובמילה, ג"כ לולי צערא דינוקא. אבל כמצות אחרינא לא ובודאי כל דבריהם בקבלה ובסודות פנימיות על כל שיחה ומלה, ואיך נתקן דוקא לאותם מצות ולא לעניין אחר, דהא ביו"ט מחויב להרבות כסעודות ולשמוח, ואפ"ה לא מברכינן². ומכל מקום סיום הספר הוא סעודת מצוה לכולי עלמא³. אבל סעודת חינוך הבית בודאי הוא דרך ריעות, כפרט בעוונותינו הרבים אותם סעודות והנוכחים שעושים ההמון עכשיו הוא קלון ורק לרוות הגרון בשחוק וקלות ראש, וכן מצאתי שפסק מהר"ם⁴. ומכל מקום נראה מי שהוא ירא אלקים ורוצה לחנך ביתו בתורה ובמצות, וליתן שבח למקום אשר חננו ולא הניח מתחילה לשתות בביתו ולשחוק בו ולנהוג קלות ראש, אלא

מתחילה עושה סעודה לחנכו ולומר בו דברי ולדרוש בו מעין המאורע⁵, שפיר הוא מצוה⁶, ועליו נאמר המקרא (סדר השמים) ושכרו דודים בימי המלואים. **וסעודת בר מצוה** שעושים האשכנזים אין לך סעודת מצוה גדולה מזו יוכיח עליה, ועושים שמחה ונותנים למקום והודיה שזכה הנער להיות בר מצוה וגדולה ועושה והאב זכה שגדלו עד עתה להכניס בתורה בכללה. וראייה להדיא ספ"ק דקהוש⁶ שאמר רב יוסף לבסוף השתא דאמר דהוה גדול המצוה ועושה וכו' מאן דאמר לי שאין כר' יהודא דאמר סומא פטור מן המצות יומא טבא לרבנן, אע"פ שהיה כבר חייב אבשורה שלא היה נודע לו עד עתה רצה לומר יו"ט, כ"ש על הגעת העת והזמן שראוי לומר יו"ט⁷.

אכן הבר מצוה גופא לא ישר בעיני שורקן

להקביה על הדבר לפני רבים הקרואים לסעודה וכמו ענין קרבן תורה על נס שמשונה זה הקרבן שיש בו ארבעה מיני לחם וגם אע"ג שהוא שלמים מי"מ נאכל ליום ולילה ולא יותר ובין הוא כדי שבעליו יהא מוכרח להזוהר שלא יבוא לידי נותר בכל אלה ויהא מייסב רבים לסעודה ויספר לפניהם ענין הנס חוהי תכלית הסעודה שעושים לגמרה של תורה לברר בפני רבים להשי"ת שויכחו לשמחה זו שאין למעלה הימנה כדתני' באדר"ג (רש פ"ק כ"ה) ר' נתן אומר אין אהבה כאהבה של תורה וידוע דשמחת השגת דבר האהוב היא עד כלות הנפש¹. מדברי רבינו נראה שסבר שמברכים "שהשמחה במעונו בפדיון הבן" אכן הבלבז בקונטרס מנהגי טירנא (פרק לו) כתב שבזמן הזה שהאשה אינה מטהרת עדיין לבעלה אין מברכים כי אין השמחה שלמה וכך פסק הרמ"א (י"ד ס"י שה ס"י) בשם אבודרהם. 2. בערוך השולחן (אה"ע סימן ס"ב סעיף ג) הביא את דברי רבינו וכתב לבאר את הטעם שאין מברכים שהשמחה במעונו, מפני דבלימוד התורה השמחה לא רק במענו כי אם שלימה היא גם בעוה"ז כדתנן באבות יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא וכ"ש לימוד התורה ששקולה כנגד כל המצוות לפיכך אין לומר אז שהשמחה במעונו דאף לנו יש אז שמחה שלימה ע"ש. 3. וכן פסק הרמ"א (י"ד ס"י רמ"ב): "כשמסיים מסכת מצוה לשמות ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה", והשי"ך שם (ס"ק כו) הביא את דברי רבינו שאין לומר שהשמחה במעונו. ועיין בפתי תשובה שם שהביא בשם שו"ת הוות יאיר (ס"י ע) דה"ה יום של אחריו ועד שבעה ימים כמו שעשה שלמה, עיי"ש. 4. כ"כ גם בתשב"ץ קטן (ד"ק חניכה ס"י קט) וידוע שכל דבריו מפסקי מהר"ם. 5. בשו"ת בית ישראל (ס"י נח) תמה על רבינו מדוע כתב דוקא שיש לדרוש מעין המאורע הרי גם דברי תורה בנושאים אחרים הופכים את הסעודה לסעודת מצוה.

אך לכאורה צ"ל דרבינו לא התכוון בדוקא אם אורחא נקט. 6. המג"א (ס"י תקס"ה סק"ה) הביא בשם ספר באר שסעודת חנוכה הבית בהר"ל אינה נחשבת כסעודת מצוה מדברי רבינו שלא חילק נראה שסבר שגם בחוץ לארץ סעודת מצוה וכך מצאתי שדייק בשו"ת תורה לשמה (ס"ה) הביא ראייה גם מהשאלות. ובגוף דעת רבינו שעצם חנוכה הבית [ללא דברי תורה] אינה נחשבת סעודת מצוה הפוסקים ומדברי הבאר שבע שם משמע שסבר שסעודת הבית [בארץ ישראל] כן נחשבת כסעודת מצוה ועיין בה"ה יד שאול (הלכות תלמוד תורה ס"י רמ"ו אות יא) שמדברי המג"א שהביא את דברי רבינו והבאר שבע נראה שנתפק האם ס' חנוכה הבית [ללא דברי תורה] הוי סעודת מצוה או לא בשו"ת דבר משה (ח"א י"ד ס"י מה) מדברי רבינו נאמרו וק"ל ששם היה גר אבל בארץ ישראל גם רבינו מורה שעצם הג' יד אברהם על השו"ע (י"ד ס"י רמ"ב) ועיין עוד בשו"ת יאיר שמסתפק בשאלה זו. 7. החזו"ת יאיר (ס"י ע) דה"ה הראיה שהביא רבינו מכיון שלא מבואר שם שהסעודה ע"כ רב יוסף היתה סעודת מצוה, אלא עשה סעודה כי היה בליבו על כך שהתברר לו שהוא בר חיובא, והביאו ב"י יביע אומר (א"ה ח"ד ס"י י"ה) והוסיף שמוכיח יותר מהמבואר בגמרא קודם לכן שרב יוסף עשה סעודה לאחר ששמע ש אינו מצווה ועושה וברור שזה לא נחשב סעודת מצוה הביא ראייה לדברי רבינו מדברי הוה"ר (משפטים צ"ה א) שהוא יומא דוכי לתליסר שנין אקרי בן לקביה וכו'. וב"י ד"ד להכי כתיב ביה ה' אמר אלי בני אתה אני היום וק"ל מ"ט דמקדמת דנא לא שרת עליה נשמטא עלאה דהא ערלה הוה, ובגין כך אני היום ילדתיך דאי. אנא ולא אפ"ה אחרא כמה דהוה עד השתא. ע"ש. וכך איתא גם בזה"ה

שערות, וא"כ איך פתילה וברכת הו אוקמינן אחזקה שהב ורנן, ואף שברכת מקום מן התורה היה שהבן אמרו שאינו מוצא ל"ג שנים ויום : ומה ל"ג ב"ר ברכת המזון הלא נעשה בזמנו ועל המה יקרא סעודת מצוה הפדיון הבן אפילו עב כל יומן הבן בני חיובא המצוה, מה שאין כן רש"י זמין למארי מתני' וכו' והוה קא בדה טובא זמא משאר יומין, אמר ל' אלא ל' אלעזר ברי' וכו' שנה יום א' ע"ש. וע"ע ופ"ק הגלגלים (הקדמה ב). הו"ה יש לעשות בת מצוה מרב יוסף ח"ל: והנכון ששעשה במה שנעשית גדולו ששמענה מצרפין אותו ועל ידיעה בעלמא כי ה"ה אף שבעצם יש בזו דף פ"ז דמ"ד ל"ז שמה הוא המקום במחצה"ש ממחרש"ל בי למאם נימא דאם סומא נ"ה אלא אף אם נימא שמצטרף אף שפטור ממצות, נמי המצד גדלותו נותנין לו לבר צ"ל יכול להוציא אתרים ול שהגדול, עיין בפסחים דף פ"ג באמירת אגדתא בליל פ' שו"ך שיעשה סעודה. אבל לעשות סעודה. 1. המג"א (ה"ק עליהם: "וביש"ש פ"ז ה"ה בברכת הקטן רק שחכמ ר"ע דבסימן קפ"ו ס"ח מט לחומרא ועוד דבס"ב קאו פ"ק דף ר' וקשה לישני כ' פ"ה שלא יתבטל ב"ה דאור ועקר הטעם דק"ל אע"פ ש' י"ה בזה כדאיתא סוף פ"ג התורה הוא פטור לגמרי ואי אע"פ ועיין ב"י, ואח"כ מצא שהיא דאורייתא ע"ש מה ל' בה עיין ס"ס קפ"ו. ובי

ים של בבא קמא, פרק שביעי, סימן לו שלמה תלת

[דף פ ע"א]

לא הגיע זמנו, ומכח שנוקמה אחזקה, היה לו לחנכו מיד ולעשות סעודה³.

ומכל מקום נראה היכא שמחנכין הנער לדרוש על הסעודה מעין המאורע, לא גרע מסעודת חנוך הבית. ובכל הני סעודות מצוה דשרינג, מכל מקום לא ירבה בהן שיבטל חס ושלום למודו הקבוע לו לגמרי, אלא לפעמים לפחות אם אפשר להיות זולתו והכל לפי העניין ואיש ירא אלקים אשר בא לטהר, יורו לו מן השמים דרך הישר בקו האמצעי. וגם כן איכא נפקותא בהך פסקא לעניין אבלים אי שרו לילך לאותם סעודות מצוה כמו שאפרש בעז"ה בפרק אילו מגלחין. **והאי** דדריש רב דחתול אסור לקיימו ומצוה

להם ב' שערות, וא"כ איך יוציאו אחרים ידי הובחן בתפילה ובברכת המזון, ואם נאמר מן הסתם אוקמינן אחזקה שהביא ב' שערות בפרט במילתא דרבנן, ואף שברכת המזון דאורייתא הוא, מכל מקום מן התורה היה יוצא בברכת הקטן, אלא שרבנן אמרו שאינו מוציא הגדול¹, א"כ מיד כשיגיע לייג שנים ויום אחד, יעשו הסעודה ויחנכוהו לברך ברכת המזון ולהתפלל באקראי. ומאחר שלא נעשה בזמנו ועכשיו גם כן אינו ידוע זמנו², למה יקרא סעודת מצוה. ואינו דומה לסעודת מילה ופדיון הבן אפילו עבר זמנו הראשון, מכל מקום כל יומן בני חיובא נינהו זמנן הוא שלא לאחור המצוה, מה שאין כן בנדון זה דשמא עדיין

קכ"א הביא ליישב את דברי רבינו ממה שהקשה המג"א הרי קטן אינו בכלל ערבות, על פי שיטת המדרכי מגילה (פ"ב רמז חשי"ה) גבי קידוש היום מבעוד יום שקטן נחשב בר חיובא מדרבנן כיון שהוא צריך לברך בשביל עצמו שוב יכול להוציא החייב מהתורה בלי טעם ערבות. 2. לכאורה לא ברור מדוע לא היה ידוע הזמן המדוייק שנהיה בו הנער בן י"ג. ובשו"ת רי"ז הלכה (א"ח סי' נה) ביאר את כוונת רבינו והוסיף לבאר גם את המשך דבריו להלן שכשנער דורש בדברי תורה יש לסעודה דין של סעודת מצוה: "ולכאורה כוונתו שבזמנו מחמת צרות וגזירות הגלויות או מאיזה טעם שיהיה לא היה ידוע לבני שראל את היום המדוייק שגולדו בו, ולכן היו נאלצים לקיים אח סעודת הבר מצוה שלא בזמנו, ועל זה כתב הישי"ש דמ"מ היכא שמחנכין הנער לדרוש על הסעודה לא גרע מסעודה חינוך הבית, והיינו שכשם שסעודת חינוך הבית היא סעודת בר מצוה כל עת שקובעים לעשות הסעודה שפיר הוה ליה סעודת מצוה, כי אז משרישים בו קדושה ויראת שמים ע"י הדברי תורה שדורש נער הבר מצוה, וגם ע"י דברי התעוררות שדורשים אז אנשי שם מהקוראים לסעודה כדי לחנכו לגדלות, כן נראה לכאורה בבאור דברי הישי"ש. ועיין עוד בשו"ת סת"ם לר"ש קלוגר סי' לו בעניין יתום שיש ספק אם הוא בן י"ב או י"ג. 3. ביאור דברי רבינו דמילה שלא בזמנה מכל מקום הוי סעודת מצוה כשמל דכל יום חייב בה והסעודה היא על שמחת וכבוד מצוות המילה וכן בפדיון הכן. אבל סעודת הבר מצוה היא על עצם העשותו גדול ומחוייב במצוות ולא שייכת כאן פעולת אדם אלא גדלות הנער וחיובו נעשה ממילא וא"כ אם ביום גדלותו עושה סעודה הוי סעודת מצוה ולא אם עושה אח"כ. אך צ"ע דא"כ מה מועילת דרשה הנער מעניינא דיומא, כבר היה, וצ"ב. ובשו"ת דברי מלכיאל (ח"א סי' א) כתב שגם לרבינו אם כבר חונכו לתפילין ביום שהגדיל אי אפשר לעשות אח"כ סעודה ולדרוש כי אין זה נחשב סעודת מצוה אלא אם גם יתחיל להתחנך בתפילין באותו יום ותמה על המג"א שבס"י רכה סק"ד כתב "ובישי"ש פ"ז דב"ק כ' דאם הנער דורש הוי סעודת מצוה אפי' אינו באותו יום" ומשמע מסתימת דבריו דזה גם ללא חינוך בתפילין.

ר"י ע"ג: "רבינו זמין למארי מתנייתא למיכל בסעודתא רבה דעבר להו וכי חוה קא ברה טובא, אמרו ליה מאי בדיחותא דמר בהאי יומא משאר יומין, אמר להו דיומא דין נתתא נשמתא קדישא עילאה לר' אלעזר ברי' וכי, ומבואר שם דאירי ביום מלאת י"ג שנה ויום א' ע"ש. ועי' בעץ חיים (שער מא פ"ב ושער ג פ"א, ובשער הגלגלים (הקדמה ג). ע"ש. והנה בשו"ת אגרות משה דן האם יש לעשות בת מצוה לבת וכתב לדון בזה לפי ראיית רבינו מרב יוסף ו"ל: והנכון לע"ד משום דאין ניכר חלוף שנת טובא שמעתה מצרפין אותו ויתר מקטנותה, ול"ד לבן ומנין שלשה. ועל ידיעה בעלמא כשלא ניכר למעשה אין עושין סעודה ושמחה אף שבעצם יש בזה אותה השמחה ממש, ומה שא"ד יוסף בב"ק דף פ"ז רמ"ד ל"י אין הלכה כר' יהודה עבידנא יומא טובא לרבנן שמוזה הוא המקור לעשות סעודה בבר מצוה כדביא במחצה"ש ממרה"ש"ל בישי"ש, צריך לומר דג"כ הוא ניכר, ל"מ אם נומא דאם סומא פטור מן המצות לא מצטרף לעשה אלא אף אם נומא שמצטרף דבין שהוא בר דעת שייך שיצטרף אף שפטור ממצות, נמי באדם גדול כרב יוסף ניכר משום דמצד גדלותו נותנין לו לברך ולהוציא אחרים ואם הוא פטור אין יכול להוציא אחרים ולא היו יכולין ליתן לו לברך אף שהוא הגדול, עיין בפסחים דף קט"ז במה שר' יוסף הוציא בני ביתו באמירת אגדתא בליל פסח, ולכן היה זה דבר הניכר והיה שייך שיעשה סעודה. אבל כשלא ניכר במעשה ליכא מצוה לעשות סעודה. 1. המג"א (סי' קצט סק"ז) הביא את דברי רבינו וחלק עליהם: "ובישי"ש פ"ז דב"ק סל"ז כתב שמן התורה גדול יוצא בברכת הקטן רק שחכמים אסורה לבן שמכין אחזקה עכ"ל וצ"ע דבסימן קפ"ו ס"ח משמע דהוי דאורייתא מדפסקו האבטיא לחומרא ועוד דבסי"ב קאמר ההוא דבן מברך כו', וכ"ז בגמ' ברכות דף ק"י וקשה לישני כיון שאין יודע לברך לא גזרו רבנן כדי שלא יתבטל ב"ה דאורייתא וכמ"ש רס"י קצ"ג ועוד דהא עיקר הטעם דק"ל אע"פ שיצא מוציא משום שכל ישראל ערבים זה בזה כדאיתא סוף פ"ג דר"ה, ובקטן לא שייך ערבות ומן התורה הוא פטור לגמרי ואין יוציא הגדול, לכן נ"ל מ"ש דהא העיקר ועיין בב"י, ואח"כ מצאתי שכי' במלחמות פ"ג דברכו' כדביא שהיא דאורייתא ע"ש מיהו אם כל אחד מברך לעצמו לית לן בה עיין ס"ס קפ"ו. ובשו"ת הר צבי א"ח ח"ב סי'

להרגו, ואין בו משום השבת אבידה, אפילו אם מצאו מת לא צריך להחזיר עורו. אם הוא חיוורא או אוכמא בר חיורא. כל המפרשים לא הביאו לפי שלא מצוי בינינו כמו שאין נוהרים עכשיו בגלוי². ואם המיתו פעם אחת במקרה או גשכו וקטעו יד של תינוק, פשיטא דנוהג בהן כל הדינים, ואפילו אם הם אוכמא בר אוכמא, דרב לא חילק בין אוכמא לחיורא אלא כשלא המיתו, וכן איתא בתוספות (עין פ, ד ד"ס מורה). ומכל מקום אם הרג אדם עכשיו חתול חיורא של חבירו, או אוכמא בר חיורא אין לחייבו ממון מספיקא, מאחר שהוא עשה משום סכנת נפש וסבר שמותר להרגו ומכל מקום יקבל עליו היסת שלכך כיון ויפטור. אבל אם עשה להכעיס ולהזיקו, חייב כשאר מזיק ממון חבירו, הנראה לפי עניות דעתי כתבתי:

סימן לח

פ ע"ב דין שהתירו מלאכה ע"י גוים [בשבת] משום (שבות בארץ ישראל) [ישוב ארץ ישראל] אבל משום שאר מצוה לא שרינן

שבות, אם לא בין השמשות. ומת לצורך מילה אבאר בעז"ה בפרק הדר

הלוקח בית בארץ ישראל כותבים עליו פירוש שטר מכירה אפילו בשבת גוים, אף על פי שאמירה לגוי שבות, לא גזרו שבתתו⁶ ע"י גוים, משום ישוב א"י לא גזרו שבתתו ישוב א"י דחשיב, אבל לא לשאר מצוה למצוה דאורייתא³. ואי שרי במילה אפ"ה הדר בעז"ה. אם לא בין השמשות דשרי לצורך מצוה. וכן הלוקח (מקום) [עיר] מליקח לו דרך מד' רוחות. משום ישוב א"י

סימן ל"ט

עט ע"ב דין שאסור לגדל חזירים בכל אפילו שלא להרויח בסחורה עמהו רק עורן או בעבור למשוך בהן עורות אפ"ה ותרנגולים אין מגדלין בירושלים והפתוס מקום.

מתני'. אין מגדלין תרנגולין בירושלים

1. הבית יוסף (ח"מ סי' רסח) תמה מדוע השמיט הטור (ח"מ סי' רסח) שאסור לקיימו אלא כתבו רק שלא צריך להשיבו לבעלים, והמצאו הורגו וזוכה בעירו וכתב שאין מקומו בהלכות שם ולפיכך לא הזכירו, והסמ"ע (סי' רסח סק"ה) כתב שזה נכלל במה שפסק הטור שהמצאו הורגו ולא כתב כלשון הגמרא שמותר להורגו. 2. בספר ראש לראובני (סי' לט) כתב שכונות רבינו שנשתנה היום הטבע ואינו דומה למה שהיה בזמן הגמרא. 3. יש בזה אריכות בין הפוסקים וזה סיכום הדברים: בגמרא בעירובין (ס' א) העלו שבמקום מצוה לא נאמרה ההלכה שאמירה לנכרי שבות, ולפיכך מותר להביא מים חמים מהצר לחצר שלא עירבו ביניהם, וכן מותר לרחוץ את הקטן לצורך מצוה מילה. ומבואר בגמרא (שם ס' א) שהתירו רק שבות שאין בה מעשה, אבל לא התירו שבות שיש בה מעשה. ופסק הרמב"ם (שבת פ"ו ה"ג) ששבות שאין בה מעשה היינו שאין בה מלאכה מהתורה, אלא שאומר הוא לנכרי לעשות מלאכה מדברי חכמים, כגון טלטול בחצר שלא עירבו אותו, אבל לומר לו לעשות מלאכה מהתורה היא שבות שיש בה מעשה ואסורה אפילו לצורך מצוה, ולכן אסור לומר לנכרי שיחמם חמים בשבת לצורך מצוה מילה. ועוד כתב (וכן פסק הש"ע סי' שו ס"ה) שלא רק לשם מצוה מילה שהיא בעצמה דוחה שבת מותרת אמירה לנכרי בשבות שאין בה מלאכה מן התורה, אלא אף לצורך כל מצוה אחרת מותר, ולכן מותר לומר לנכרי בשבת לעלות על אילן או לטוט על פני המים כדי להביא שופר. והנה כתב המרדכי (שבת א"ת רנב) שמותר להוציא חמץ בפסח מביתו על ידי נכרי שלא ברשות הרבים. וכתב המגן אברהם

(סי' תמו סק"ב) שכמו כן מותר להטילו לים על יד הים הרמ"א (א"ח סי' תנט ס"ד) שכמו כן אם אופה מצוה פחות מותר לומר לנכרי לגרד את הכלים והסכין, שלא יתקן הבצק, שהגרידה היא רק שבות. וכתב הרמב"ם (שבת פ"ד ה"ג) התירו אלא לצורך מכשירי מילה, מפני שמילה עצמה שבת, אבל לצורך מצוה אחרת אסור לומר לנכרי לעשות דבר שהוא שבות. והרי"ף (שם בשם הבה"ט) פסק שכל לנכרי הרי זו שבות שאין בה מעשה, שאין הישראל מעשה בידיים, ושבות שיש בה מעשה זה רק בשבת עושה בעצמו מלאכת שבות מדברי חכמים, ולכן אפילו לנכרי לעשות מלאכה מהתורה מותר לצורך מצוה והוסיף הבעל העיטור הובא בר"ן (עין ח, א) שיש להתיר לנכרי במלאכה מן התורה אפילו לצורך מצוה אחרת הרמ"א (שם) שעל פי זה נהגו רבים להקל לצוות לנכרי לרות בשבת לצורך הסעודה, כשכבו הנרות ואי אפשר בחושך. וכתב השולחן ערוך הרב (סי' רעו ס"ה) שהעיקר האומרים שלא התירו שבות במקום מצוה, אלא רק דשבות, והיינו אמירה לנכרי בדבר שאין בו אלא משום אלא שאין למחות במקילים, שמוטב שיהיו שוגגים ולא מזידים, והרשב"א (שבת ק"ב ב) פירש ששבות שיש בה היינו כשהתחדש מעשה בגופו של דבר, כגון עשיית פא אפייה ובישול ולהחם מים, שבוה החמירו חכמים לנכרי אפילו במקום מצוה, ושבות שאין בה מעשה האסור מתקן כלום בגופו של דבר, כגון הוצאה מרשות לרשות החמירו באמירתו אפילו במלאכה דאורייתא במקום

שהן מקריין ו... לא יגדלו תרנו שהם אוכלים תרנו זקום, וגם הוא ב... ארור או שמעלים כהן להרו פשיטא שאסור כ... (שפת) [שביעית] שפילה וטרפה ש... מקרא ויקי מלין וכן בפרק כו אפילו לגדלם כדי... עורם אפי... בפרק כו

עשר תקו סיכ פ הפני עשרה תנאים כן הנחוי יתה א' שיכול כל: ביער גדול הן מרעים בחורשי על: כן (פ"ה, ס' 6). זו אפל דקה בדיקה וק

הרמב"ם (נוקי ממון פ"ד התנאים הללו בשעה ע פתילה למשה (על דברי פ"א) בדברי הגמרא שעל הפי סבר הרמב"ם כן ו... לענין תנאים או... וסבר הרמב"ם ש... (וחסן משפט סי' פ"ד) כן על פתילת הארץ, הוא נ... מאיש את רעהו, אלו של ממון חביו... תקנת תקנות אלו ינו... איש לחבירו, לפ... לא יריבו ביניהם... גמורים לעני... משמע שגסה.

רכה א אומר שהחיינו. ואלו פ' שיש אחרים שנהנין גראיינו, אינו מצד הטוב והמטיב (צ"ת יוסף ד"ה וכח הרשב"א. רש"א ס"ד סימן עו). לחן זה טובה אלה שמה (לבוש סעף ב) : ב מודיה המתים. ואלו אין מצדן שהחיינו (צ"ח ד"ה הוואה סביר) : כ נטות נקפות והולאות) : ח עד שנגמר. ורדב"ו (ס"ד סימן אלף קטון) כח דכשהגיע לפול הלנן מצדן עליו. ומשמע ברש"א נח"א סימן ר"ן שאלו צריך קודם גמר הפרי, חוזר ומצדן כשיגמר הפרי עיין צ"ח יוסף ד"ה כח הרשב"א : י וואם לא בירך. וה"ר מנוח ועל הרמב"ם נראה י, ט, וסמ"ק טו כחטו שאינו מצדן. והוא הדיון לדיון אס לא צריך בשעת אכילה, וכל שכן שלא יצרך על אומה אכילה עלמה בעוד שלא נהעכל הפרי (ה"ד רדב"ו חלק א' ק"ל) (שיע) : י ואם בירך. אפילו אין חלוקין בשמן, אס חלוקין בטעמן כגון חאניס לבניס וחאניס שחורות, צ"ח מיניס הן (לבוש סעף ד). וכן כח בשמחות מהרי"ל סימן קל"ה (קב"ל) אפילו צ"ח מיני אגסיס או תפוחיס או אגוזיס מצדן. ומטה משה (סימן עס) כח בשם ספר תסידים (סימן סחמח) אפילו יס להס טעם אחר כגון לדומות ושחורות :

רכה ה. נכחות נ"ח (ט"ו) : ג חוספות סס (ר"ה הוואה) ורבינו יונה (סס מה, נ ד"ה הוואה חת) והר"א (סס פ"ט סימן ט) : ג הרשב"א בשמחות (מלך ד סימן עו) : ד. עירובין מ' (ע"ב) וכפיתוס רש"י סס ד"ה אחר חתה, והרמב"ם נכחות י, ט. : ה רש"י סס והרמב"ם נפרק ט מהלכות נכחות (סס). מרדכי סוכה רנו משנה, סמ"ק סימן קנה הלכות נכחות נקמות והוואה : ו. (רש"י סס ו) רבינו מנוח (על הרמב"ם סס) : ו. הר"א סס ספ"ג סימן י, רבינו יונה מיני ג סוף ה"ב הוואה מיימינות נ"ח חס חוספות נכחות ע"כ ד"ה חס, כל כו סימן פ"ט מה"ר"ם מרומנות : ה. חרומות הדין (סימן ט) :

סימן רכה

דיני ברכת שהחיינו. וכו' פ"י עיפוס : א א הוואה את (ק) חבירו לאחר שלשים יום א א אומר שהחיינו ואחר שנים עשר חדש מברך ב א מחיה המתים (ק) והוא שחביב עליו הרבה ושמה כראיתו : ג ב מי ג שלא ראה את חבירו (א) מעולם ושלא לו כתבים אף על פי שהוא נהנה בראייתו אינו מברך על ראייתו : ה ה יס אומרים מי שנעשה בו ד נד מלוה יצרך ברוך אחר ה' אלוהי מלך העולם (ה) וספטרני ד נעשנו של זה וטוב למך כלל סס ומלכות : ג ד הוואה פרי חדש (ה) מתחדש משנה לשנה מברך ו (ה) שהחיינו (ה) אפילו רואהו ביד חבירו או על האילן (ה) ונהנה שלא לברך ו צ עד (ה) שעת אכילה : ה ה ומי שצרך בשעת ראייה לא (ה) הפסיד (ה) ואין לברך עד שנגמר משלום גדול הפרי (ה) וסס וסס לא צריך גראיה ראשונה יכול לברך (ה) גראיה שנייה : ד ס ה אם בירך שהחיינו על שיריווא"ש כשיאכל גירא"ש צ חוזר ומברך שהחיינו : ה ה וסס כשני מיני נוגדניות (ה) כגון וויקטי"ל (ה) וקירש"ן וכל כיו"ח כה :

עדר פחה למרהריק"ש

רכה סעף ג חבירו ב"י. ראהו ולא יצרך וסור ללוסו אינו מצדן כן הכריע רדב"ו (סימן אלף ל"ה) (נח"א סימן ט"ט) : בסוף (שעת אכילה). פרי שמהחדש פעמיס בשנה לא ינאו לברך כ"י אס פעם אחת. על עשב המהחדש לא יצרך שפרי פעמיס שיכול להקמיס כל השנה :

שערי תשובה

רכה (א) חבירו. עיין באר היטב. ומה שכתב שאין חילוק בין זכרים לנקיבות. ועיין בר"ח יוסף (אורח חיים) ופשוט דאיש מברך על אשה ואשה על איש. ועיין בהלכות קטנות (חלק א סימן ר"ג) והיינו באשוחו ואמו ובתו ואחותו ע"ש. ולפי"ו גם האשה שמברכה על איש דוקא ככהאי גוונא הוא. ומה שכתב חבירו, כתב בכרכי יוסף (אורח חיים) דכל שכן מי שגדול ממנו כגון אביו או רבו, כיון שנהנה בראייתו. ומה שכתב בשם הלכות קטנות בקיבל ממנו כתב כ"י, וע"ש דמשמע שאף אם באר אנשים שהוריעו משלומה. וכן בכרכי יוסף (אורח חיים) בשם מורי זקני הרב (ה"ר אולאן) משמע דגם אם הוא יודע משלומה, אף שלא כתב לו, אין מברך, וצ"ע : (ג) מעולם. עיין באר היטב. ור"ל דאעפ"י שהיה רגיל להרין אגרות ותכתים מזה לזה, מכל מקום כיון שלא נתחבר עמו פנים אל פנים, אין (מעולם) [מעולה] האוהבה כל כך עד שיהיה נהנה ושמה בראייתו : (ד) שפטרני. עיין באר היטב. ועיין בשערי אפרים שער ד' (אורח חיים) אלוי :

ואינה אלה רשות, עיין מ"א (סי"ט) : (ו) אכילה. נכתב הפרי יקדים לשהחיינו, הלוכות קטנות חלק א' סימן רל"ז : (ז) הפסיד. הסומא מצדן ג"כ על הראייה, כיון שהס בראיה אלל אחרים. שבת יעקב חלק צ" סימן ל"ח. והמהמר יד אהרן (הגה"ע) חולק עליו ופסק דיצרך בשעת אכילה. וכן כתב הסמ"ק דמי שאינו נהנה גראייתו רק באכילתו מצדן באכילתו, ע"ש (מועל מ"א ס"ק ז). על פירות המורכבים מין בשאינו מינו אין מצדנים על הראייה. הלוכות קטנות חלק א' סימן ס' : (ח) בראייה שנייה. ה"ר מנוח וסמ"ק כתב שאין מצדן. והוא הדיון לדיון אס לא צריך בשעת אכילה, אינו חוזר ומצדן גם אס יחזור לאכול מאותו פרי, וכל שכן שלא יצרך על אומה אכילה עלמה בעוד שלא נהעכל הפרי הרדב"ו חלק א' סימן ק"ל) (שיע) (נח"א ס"ק ט). וכן כתב בהלכות קטנות חלק א' סימן ר"ל. אס צריך שהחיינו קודם שנגמר הפרי חוזר ומצדן כשיגמר הפרי עיין צ"ח יוסף. וכשהגיע לפול הלנן מצדן עליו, הרדב"ו, עיין מ"א (סי"ט) : (ט) וקירש"ן. אפילו אין חלוקין בשמן, אס חלוקיס בטעמן כגון חאניס לבניס וחאניס שחורות צ"ח מיניס הן, לבוש. וכן כח בשמחות מהרי"ל :

הגהות רעק"א

רכה (א) (ש"ע ס"א) מחיה המתים. נלא מלכות, כיון דנמקומה בתפלת י"ח היא סמוכה לתנחומה, וכמו שכתבנו געליון לעיל סימן ק"י סעף ד' (סי"ק ב) בשם רבינו יונה (נבטוס א, ב ד"ה אלף) לעיין חתמה הדרך משמעות פניס :

ביאור הגר"א

רכה [א] (סעף אן) והוא כ"י. והוא שכתוב שם (בכרכי חח, כן אמרו ליה בהדי דחזיקן כ"י ושהחיינו, ולכאורה לא הודיעו בשמחיינו כלום : [ב] (סעף בן) מי שלא ב"י. עיין מ"א (סי"ק ב) וכמו שכתוב בסעף א' והוא כ"י :

כ"י
בכרכי
ס"א

אלא שיל"ע להיפך אם האשה רוצית ליתן ממנו מעשר והבעל אומר שאינו מסכים אלא מבקש שתמסור לו כל הנכסים למען יוכל להתעסק בהם בשביל הפירות הדין עם מי, ומסתבר שהדין עמו כיון שמצות מעשר הוא רק ממנהגא, ואילו זכיותו בנכסי אשתו הוא מדינא דחז"ל, וכ"ה בשאלת יעב"ץ הנ"ל (מטע"א) שהיא אינה יכולה להפריש לאחר שכבר הכניסתן לבעלה כיון שאינן ברשותה עוד, אבל אם שניהם ביחד מסכימים בודאי ששפיר דמי ותבוא עליהם ברכה.

שו"ר שבשאלת יעב"ץ (ח"א סי' ו') שאין הבעל חייב לעשר בין נכסי מלוג ובין נכסי צאן ברזל של אשתו (אפילו אם היא לא הפרישה מהם מעשר) מפני שאין לו בהם אלא קנין מפקפק (קנין פירות) שאינו אלא כהלואה אצלו בחיי אשתו, ורק מדמי הפירות שמרוויחים יתן מעשר, דזה קנוי לו מתנאי כתובה, ועיי"ש שבאמת אם מתה אשתו חייב לעשר את הנכסים אע"פ שהאשה נתנה מעשר, משום דהשתא הוא דאתו לרשותיה [ועיי"ש שלענין דמי 'כתובה' שירש דאי"צ דמעולם לא יצאו מרשותו, אלא שכי' שאולי יש מקום להחמיר כפי מה שהיה שוי להמכר בטובת הנאה עיי"ש].

ובאמור ביעב"ץ שמן הריווח שהבעל מרוויח מנכסי מלוג של אשתו (כדקיי"ל שהפירות הם להבעל) באמת מזה חייב להפריש מעשר, כשאר כל

הכנסותיו, ובני הגריי"י שליט"א העיר מכתובות (דף פ ריש ע"ב), שאולי יכולה לעכב משום רווח ביתא ודוק.

סימן מ"ז

7 שאלה - בחור בר מצוה שקיבל → 'כסף ומתנות' אי חייב ליתן ממנו מעשר.

תשובה - מהמעות שמקבל יפריש, אבל מהמתנות

פטור. נראה שאם נותנים לו "מעות" למתנה שיש להפריש מזה מעשר, שאפילו אם נימא שהמעות הללו שייכים לאביו מצד תקנת חז"ל מאחר שהן סמוכין על שולחן אביהם [ע' חו"מ סי' ע"ר ס"ב, ועשו"ת וישב משה ח"א סי' נ"א דבחור ב"מ רוב המתנות נותנים על דעת אביו ששייך להאב, ואם תפס הבן אין מוציאין מידו (מיהו סברתו לא שייך במתנות שנותנים לו דמסתמא זה נותנים לו לעצמו] מ"מ הלא אז חייב האב להפריש ממנו מעשר, וממילא שאם הבן מפרישו במקומו לא הפסידו מאומה [וע' הגהות הגר"א ב"מ (דף יב:) מי קונה המתנות האב או הבן וע' באה"ט חו"מ (סי' ע"ר ס"ג)], ועוד שמסתבר שכל שהאב מסכים שהוא יחזיק בו דהוא נקנה לו, דהוי כמחילה ומחילה אין צריך קנין, וכל זה כשקיבל מעות.

אבל אם נתנו לו "מתנות" הארכנו בסי' כ"ח שהמנהג לפטור מתנות

ממעש"כ, ועכ"פ בנוגע ספרים ו שאי"צ להפריש מזה מעשר (דלנ מותר לקנות ספרים ממעש"כ של ע שו"ר נמי בתשו' ר"ב ראנשבורג (סי' ל"ז) ובתשו' בעל עולת שמואל שדעתם שאי"צ לעשר ספרים ש בירושה, מטעם שאינן להרוויח בהן י אסור למכור ספרים כשו"ע יו"ד סי' ס"ב [ועמש"כ עוד בזה בס' חינוך יע פי"ג ובהערה שם].

וראיתי בס' אמת ליעקב לו קמנצקי ז"ל (יו"ד רמ"ט ז 132) שבחור בר מצוה אין צריכין להו מעשר ממה שמקבלים דורות (בין ובין שו"כ) דהלא כשהנותן יעשו מצוה לבנו יצטרכו להחזיר לו המ כמו שנתנו כדרכו של עולם, ונמצא זה מתנה כל עיקר, והוי כחליפין ע חלילה עיי"ב, וצ"ע דבדרך כלל ה חבר מצוה אינו מחזיר כלום, כי ההורים, ונמצא דלגבי הבחור הב"מ הוא מתנה גמורה לחלוטין.

סימן מ"ז

שאלה - עני המקבץ מעות בו צרכיו העצמיים אי מז ליתן מעשר ממה שמקבץ. וכן לעני שמקבל מאחרים צדקה מחייתו.

תשובה - מחלוקת הפוסקים. רוצה ליתן רשאי.

ספר זבין 13
 ארמון צדקה
 חלק 2
 קצ"י עשר כספים

הג"ח ר' יעקב ר' גארמזנדס שלי"א

בדברינו לעיל בסי' י"ז, והנה להסוברים דעני בכלל פטור ממצות הפרשת מעשר (ע' בדברינו בסי' ז') פשוט דפטור בנידונינו, דכיון שמקבץ ומקבל צדקה הרי הוא עני, אבל השאלה הוא להסוברים דעני ג"כ מציווה במצות הפרשת מעש"כ על הכנסותיו, מהו מהכנסות של צדקה [ובנידונינו נהי שהמעות שהוא מקבל הרי הוא מעות מעשר שאחרים הפרישו מן ממנו, מ"מ הרי עכשיו הגיעו תחת רשות של בעלים חדשים, וחוזר לחול חובת מעשר] שהוא מצוה על כל אדם שמרוויח מעות מאיזה צד ואופן שיהיה, ודמי להמבואר בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ח ס"א) שאפילו עני שמקבל צדקה חייב ליתן צדקה ממה שיתנו לו, וכ"ה באמת בסי' פלא יועץ (ערך מעשר) שיתן מעשר אף מן צדקה, וכ"מ משו"ת אג"מ (יו"ד סי' קי"ב).

ואין לומר שמסתמא אין התורמים מסכימים שהוא יפזר לצדקה ממעותיהם, שהם נותנים לו אדעתא דהכי שהוא ישתמש בו כליל כשביל צרכי עצמו, מ"מ היות שבשו"ע מבואר שעני יתן לצדקה ממה שמקבל ולא הגבילו כמה רשאי ליתן משמעות הדברים שמותר ליתן אפילו עד חלק עשירי (מעשר), ועוד שאת"ל שחייב ממילא שיש לו להפריש ע"ז ממקום אחר (ממעות שהוא מרוויח ממקום אחר).

וראיתי שנחלקו בזה האחרונים דבסי' יוסף אומץ (כ' שיפריש אפילו מצדקה שמקבל, אבל בשו"ת נשאל דוד (כ' לפטור, דהוי כמו לקט שכחה ופאה

ממעש"כ, ועכ"פ בנוגע ספרים נראה שאי"צ להפריש מזה מעשר (דלכמ"פ מותר לקנות ספרים ממעש"כ של עצמו) שו"ר נמי בתשו"ר"ב ראנשבורג (סי' ל"ו ל"ז) ובתשו"ר בעל עולת שמואל שם שדעתם שאי"צ לעשר ספרים שקיבל בירושה, מטעם שאינן להרוויח בהן שהרי אסור למכור ספרים כשו"ע יו"ד סי' ע"ד ס"ב [ועמש"כ עוד בזה בס' חינוך ישראל פי"ג ובהערה שם].

וראיתי בסי' אמת ליעקב להגר"י קמנצקי ז"ל (יו"ד רמ"ט הערה 132) שבחור בר מצוה אין צריכין להפריש מעשר ממה שמקבלים דורנות (בין כסף ובין שו"כ) דהלא כשהנותן יעשה בר מצוה לבנו יצטרכו להחזיר לו המתנות כמו שנתנו כדרכו של עולם, ונמצא שאין זה מתנה כל עיקר, והוי כחליפין שחוזר חלילה עיי"ב, וצ"ע דכדרך כלל הבחור הבר מצוה אינו מחזיר כלום, כי אם ההורים, ונמצא דלגבי הבחור הב"מ אצלו הוא מתנה גמורה לחלוטין. L

* * *

סימן מ"ז

שאלה - עני המקבץ מעות בשביל צרכיו העצמיים אי מחוייב ליתן מעשר ממה שמקבץ. וכן מהו לעני שמקבל מאחרים צדקה לכדי מחייתו.

תשובה - מחלוקת הפוסקים (ואם רוצה ליתן רשאי). עי'

העיר יכולה
שקבל
ליתן
ומקבל
מתנות
מעות
שאפילו
לאביו
כין על
סי"ב,
דבחור
ז אביו
מוציאין
מתנות
ים לו
הפריש
גפרישו
הגהות
המתנות
זי' ע"ר
מסכים
, דהוי
וכל זה
נו בסי'
מתנות

ויברך מצוות שונות לגבי מעשר כספים דוד שט

אלא מן החולין כיון שלא הוזכר חיובו בשו"ע.

ואף שבזוה"ח (בראשית דף יג) עה"פ צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו: שהיינו יום הבר מצוה, ביום שהם ראויים לקיים מצוות, שביום זה "חובה" על צדיקים לעשות סעודה בשמחת לבב כיום שנכנס בו לחופה, [ובזכות זה עתיד הקב"ה לעטרו ולהעביר כרוז בשמחה צאינה וראינה וכו', עו"ש שרבי שמעון בן יוחאי הזמין חכמי המשנה לסעודת בר מצוה של בנו רבי אלעזר, וקישט את כל הבית בכלים יקרים וכו' והי' שמח מאוד וכו', ובסעודה זו יהי' לי שמחה שלימה], הלא אין למדין הלכה מפי מדרש, ועוד שהמג"א (סי' רכ"ה סק"ד) בהביאו (משם סי' י"ח) הלשון "שמצוה" על האדם לעשות סעודה ביום שנעשה בנו בר-מצוה כיום שנכנס לחופה, ולא כ' לשון חיוב [ועוד דאולי אף להזוה"ק עיקר החיוב הוא על בחור הבר מצוה בעצמו, והוא הוא אין לו מעות].

עוד זאת דאף את"ל שהוא חיוב הא יכול לערוך סעודה (קטנה) בביתו לבני ביתו הסמוכים אליו, וכמו שהי' הרבה נוהגים באירופא, והרבה עשו סעודה קטנה של מיני מרקחת ותו לא מידי, אלא שלמעשה בדורנו אלה זה יגרום צער לבנו הבר מצוה (כמה שהוא שונה משאר ילדי הכיתה) וממילא שהוא איליו בבחינת "די

השבו, ואין מתקבצים לביהכ"נ באופן שאם לא יהיה לו משלו לא יהיה לו ממי ללות וצ"ע, ובערוה"ש שם (סק"ו) כ' הטעם משום שאסור להיות בלא תפילין, ולא ידעתי מנ"ל הא, ובאו"ת שם (סקנ"ו) כ' טעם משום דתפילין שהוא דרך מלבוש הוא בכלל מלבושיו.

מיהו אולי שאז (אם יקנה לעצמו תפילין ממעשר) יהא צריך לכתוב על כיס התפילין שנקנה ממעות מעשר כדי שידע שיש לו להשאילו לאחרים כשירצו, כמבואר בדברינו בסי' קמ"ד (ולהלן שם) לגבי הקונה ספרים ממעות מעשר, אבל אם יקנה לבנו ממעשר מסתבר דאי"צ כמו הקונה תפילין ממעות צדקה לעני דעלמא שאי"צ (דבכל רגע שנמצא אצלו צדקה הוא).

סימן ר"ב

שאלה - לעשות "סעודת בר מצוה" לבנו ממעות מעשר.

תשובה - יש לדון להקל למי שדחיקא ליה שעתא (סעודה ממוצע, אבל לא מופרזת). נראה שיש מקום להקל, להנהיג לעשות גם שאר מצוות ממעות מעשר (אף שאין המעות הולכין לעניים או לביהמ"ד) דהא סעודת בר מצוה סעודת מצוה הוא, ואינו חיובא על אב הבן (כמו סעודת ברית מילה) שנימא כל דבר שבחובה אינו בא

מחסורו אשר יחסר לו" והוא לו לצדקה גמורה, בנוסף שלמעשה הוא סעודת מצוה גמורה, וכבוד המצוה, ושמחה של מצוה.

אלא שפשוט שזה דוקא לסעודה ממוצע כדרך בינונים, אבל לא לעשות סעודה מופרות על חשבון מצות מעשר.

* * *

סימן רכ"א

שאלה - מהו להחזיק "בני בניו" ממעות מעשר.

תשובה - שפיר דמי (אם הם בני עניים).

רמ"ט ס"ז) כי דאף מה שמוציא בשביל בני בניו ובני בנותיו אינו יכול לחשוב זה בכלל צדקה ממעשר (הלילה) דבני (ובנות) בנים (ובנות) הרי הם כבנים (מלבד מה שמאכיל לאורחים עניים ולבני ת"ת) עיי"ש, וצ"ע דלא מצינו שיהא חובה על הסבא לזון נכדיו (אפילו כשאין להם אב המפרנסם), מלבד כשהם עניים שהוא מחוייב להקדים להם צדקה מדין כל הקרוב קרוב קודם כמבואר בשו"ע סי' רנ"א (וסי' רנ"ז ס"ה-י) נאפילו את"ל לגבי מצות ת"ת שאם אין להאב מחייבין את אבי האב לשכור מלמד לנכדו כמש"כ הש"ך (יו"ד רס"י רמ"ה) היינו משום שהסבא מחוייב מה"ת ללמד עם בני בניו כדילפינן במס' קידושין (דף ל.) מקרא דכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך, אבל

לגבי מזונות לא מצינו כן בשום פוסק, ואף בזה מבואר בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' קי"ד) דאינו חייב לשכור מלמד לבן בנו, ובשו"ע הרב (פ"א ס"ח-ט) שכל א' יחמיר על עצמו, אבל אין לכופו ולהוציא ממנו בעל כרחו מספקן, וכן מביא בהדיא בפ"ת (אה"ע סי' ע"א סק"א) מתשרי חוט השני (סי' ח') דאינו מחוייב לזון בני בניו (שאינם כבנים לענין זה) וכל שכן בני בנותיו, רק מדין צדקה מחוייב ליתן להם, שו"ר בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קל"ג אות ב') שמפקפק גמי ע"ד הערוה"ש בזה ונאולי דהערוה"ש מיירי כשאימלא הוא מפרנסם היה אביהם מפרנסם על שולחנו (כדרך כל ההורים), וממילא שאם הוא יוציאו ממעות מעשר נמצא שגורם הפסד לממון צדקה, ולא משמע כן שכללם הערוה"ש ביחד עם בניו, וכס' צדקה ומשפט (פ"ו סק"י"ב) כי ש"ל דהערוה"ש מיירי שבניו עשירים ומגדלם בתוך ביתו בדרך חיבה].

* * *

סימן רכ"ב

שאלה - אביו (בעל פרנסה) מבקש ממנו שיקנה לו ארוחה וכדומה שהדין שהבן רשאי לבקש מאביו ההוצאה אבל לא נעים להבן האם רשאי לחשבו מחשבון מעש"כ.

אביו מבקשו שיסיעו למרחקים באוטו שלו האם רשאי לחשוב מחשבון

מצות מעשר דמי ההוצאות (געז) ומכס הגשרים).

תשובה - צ"ע. למאן דס"ל דמי

לעניים אסור כל שאבי עני, אבל השאלה למ"ד דרשאי לב מצוה, מהו בנידונינו שאין הכרח לו שיהיה ממעות מעשר שהרי יכול מאביו שיתן לו ההוצאה כדקיי"ל סי' ר"מ (ובארוכה בדברינו בס' ויבו על הל' כיבוד או"א) דמצות כיבו הוא משל האב, ולא משל הבן, אלז נעים לבקש (שלמראות העין הוא כפוי טובה שאינו משים על לבו הוציא עליו לאלפים ולרבבות, מבקש בחזרה דברים קטנטניים) למעשה כשקונהו לאביו מן ממון מקיים בכך (בעצם השימוש) דכיבוד אב (שאינו של חובה בכה"ג), מ"מ מה שאינו מבקשו הוא מחמת כבודו העצמי, ואכתי יע מהו שאם יצטרך לפורעו מן ממון ישתמט באיזה אופן, משא"כ אם נ להוציאו ממעות מעשר נידוע העולם "אב א' יכול להחזיק עשרה אבל עשרה בנים אינם יכולים להח: אחד" (מובא בשלה"ק)).

ובדרך זה כשאביו ביקשו ע למאנסי או לקרית יואל עולה בהוצאות כסף (כגון דמי הגז ודמי מכס הגשרים (טאל"ל שמי כשעוברים על הגשרים)) ואינו נז לבקש ההוצאות מאביו [אבל בזה

וע' נמי בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תק"ס אות ט') דכשירש קרקעות נותן המעשר בשעה שמוכרם.

* * *

סימן ל"ה

שאלה - מי שקיבל מתנה גיפטר סערטיפיקע"ט שיכול לקנות לעצמו איזה סוג ספרים) או מתנה שירצה האם מהוייב להפריש מזה מעות מעשר.

תשובה - י"ל שפטור (ובפרט אם הוא בשביל סוג מתנה

מסויימת). תלוי במחלוקת הפוסקים אי צריכין לעשר מתנות, דהכא נידון כאילו נותן הסערטיפיקע"ט קונה לו הספר או המתנה.

אבל בס' חוט שני (על הל' יו"ט ע' שנ"א) מביא מהגרנ"ק שליט"א דהמקבל כרטיס זיכוי על סכום מסויים לקנות בזה בחנות (בלשונו צרכניה) כיון שאפשר לו לבחור בעצמו מה הוא רוצה לקנות, אף שאינו יכול לרכוש בזה כל דבר, אלא דוקא מוצרים מחנות זה, מ"מ הרי יש לו בחירה מה לקנות, על כן יש לדונו ככסף ולא כחפץ, ויש ליתן מזה מעשר כספים עיי"ב, ולענ"ד להקל (להפוטרים מתנות ממעשר), ואולי אף לדידיה רק כרטיס זיכוי בחנות שמוכרים שם הרבה מיני מוצרים (אכילה ושתייה,

תשמישי ניקוי וכיבוס בגדים, ושאר דברים קטנים יומיים), משא"כ המקבל כרטיס סערטיפיקע"ט לקנות בחנות ספרים שהחנות מיוחד למין וסוג אחד, הוי כאילו הותנה עמו הנותן שיבחור בעדו ספר מסויים שבכה"ג אי"צ לפרוש ממנו מעשר דהוי כאילו הוא קונה לו אותו הספר [ובאמת יתכן שאם קיבל סערטיפיקע"ט מחנות הנקרא דזשארדעקע"ע שמוכרים גם שאר מיני מוצרים כגון כלי כסף וזהב ותשמישי קדושה וכו'].

* * *

סימן ל"ו

שאלה - אי מהוייב ליתן מעשר כנגד מה שמקבל תמיכה מהממשלה לקנות בהם מידי דמיכל ודמישתי (בלע"ז פא"ד-סטעמפ"ס) שמועטי בעלי יכולת מקבלים (וכן ממעות ווי"ק, והוא תמיכה למאכלים מבריאים לילדים קטנים שהממשלה משלם בעדם).

תשובה - אין צריך. נראה דדומה להמקבל חפץ במתנה שהמנהג שאי"צ להפריש ממנו מעשר, והכא נמי נחשב כאילו הם קנו בשבילו מידי דמיכל, דעיקר כוונתם ליתן להאדם מידי דאכילה שלא ימותו ברעב, אלא שאין יכולים לשלוח מאכלים ממש, על כן נותנים פתקאות לקבל מאכלים על

חשבונם, ועוד שלכמה פוסקים המי כסף על מנת להשתמש עמו לדבר מסו דוקא, ואינו רשאי להשתמש עמו לכל ו דבר פטור מלהפריש עליו מעשר, וד בזה אסור להאדם לעשות שום עסי כמה שמקבל על חשבונם, רק לשיי עצמי (ומסתבר דאם קידש בהם האשה לכו"ע אינה מקודשת).

ויותר נראה דאף להסוברים צרי להפריש מעשר על חפז שמקבל אי"צ להפריש ע"ז, דדמי לאו האוכל על שולחן אחרים שאין מפריש מעשר על מה שאוכלים, כיון שלא נוי לו רק לאכילה, והכ"ע בזה, ועוד דמדי דמלכותא אינו רשאי למוכרם.

אי חייב לעשר מה "דמשתרשי לוי (שחוסך הוצאות קבועות)

ואף שעיי"כ הוא מרוויח ומשתרשי ל שאינו צריך להוציא ממון של עצ על מאכלים ומשקאות, שאילמ הפאד-סטעמפ"ס היה בהחלט מוציא מע כסכום זה על מזונותיו (ונימא שיצט להפריש מעשר כנגד הריווח דמשתר ליה) דלא מצינו שיהא חייב להפריש מה דמשתרשי ליה, כגון מי שהוריו (הוריה) משלמים בעדו דמי דירה (רענ בלע"ז) שאילמלא הם משלמים היה מוכרח לשלם מכיסו, ובעיוני ראיתי ב אורח צדקה (ע' ש"ע אות מ"ב) שמב כן מהגרנ"ק שליט"א דאם ההור משלמים שכירות דירה עבור ילדיהם, ז הילדים צריכים לעשר את סכום השכיר

התורם שיהיה דוקא לצורך ולשמחת החג (בדרך שאמרו חז"ל אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך) לא סתם תמיכה.

ובס' ארחות רבנו (ח"א ע' רצ"ו, וח"ג ע' קל"ח) ובס' מעשה איש (ח"א ע' קמ"ד) ובס' דרך אמונה (פ"ז סקכ"ו וציון ההלכה סקס"ו) מביאים מהחזו"א לחיוב בכה"ג, ונתן טעם שהנותן מעות אפילו כדי לקנות דבר מסויים אינו מקפיד כל כך אם המקבל יוריד קצת למעשר [ועיי"ש שאם עיי"כ לא יוכל לקנות החפץ ירשום עליו המעשר לחוב וכשיוכל יפרע, ומביא שהחזו"א הורה נמי כן לחתן שנתנו לו הוריו מעות לקנות דירה ואם יוריד המעשר לא יספיק לדירה שירשום עליו המעשר לחוב ובמשך הזמן יפרענו], וכן מביא בשמו דהחזו"א בס' עלינו לשבח (ח"ג ע' תש"ט), אלא שיש עצה שיבקש מהנותן שלא יזכה לו הכסף, רק הוא יקנה הדירה, ואח"כ יתן לו במתנה את הדירה (שאו אי"צ להפריש עליו מעשר כמו שמי שקיבל חפץ במתנה כנ"ל), שאם אביו או חמיו לא הוקנו לו את הכסף (אלא ששולחים את הכסף על ידו) נמצא שהם קונים לו את הדירה (שאו אי"צ לעשר), וכעצה זה בס' ארחות רבינו שם לגבי המקבל כסף מהישיבה לצורך אש"ל.

אבל בס' מעשה הצדקה (ע' ל"ו) מביא מהגררפ"ש ז"ל שאין צריך לעשר בכה"ג שנתנו לו המעות בשביל מטרה מסויימת, וכ"ה בשו"ת שרגא המאיר (ח"ב

סי' כ"ז) שלהנוהגין שלא להפריש מעשר מן חפצים שמקבל במתנה, או לא מיבעיא אם נתן לו כסף כדי לקנות ממנו חפץ מסויים דהוי כאילו נתן לו החפץ (והוא רק שליח לקנותו) אלא אפילו אומר לו שתקנה עם המעות איזה חפץ שתרצה (ותאמר לי אח"כ מה שקנית. לשון השאלה שם) אי"צ ליתן עליו מעשר דאחר שקנאו איגלאי מילתא למפרע שקנאו בשליחותו של מי שנתן לו מעות

ואם נתנו לו כסף לקנות איזה חפץ לילדיו יש לדון מטעם אחר לפטור, שכיון שלא נתן הכסף בשבילו, רק בשביל הילד, והילד הלא הוא פטור ממצות מעשר [וכיו"ב ראיתי שאף הסובר שמחוייב להפריש מעשר כנגד חפצים שקיבל במתנה דמ"מ אם נתנו לו חפץ בשביל צאצאיו פטור].

סימן ל'

דשאלה - נולד לו ילד למזל טוב →
ואביו (או חותנו) נותן לו בד"מ אלף דאללער בעד הוצאות מלבושי וצרכי הילד (שיהי' לו) אי מחוייב להפריש מזה מעשר.

תשובה - יש לדון לפטור. מאחר שאינו רשאי להצניע ממון זה אלא צריך להוציאו בשביל צרכי הילד, גם ההורים רוצים שיקרא שמם על המתנות, א"כ יש מקום לומר דהוי'

ב. בכגון המעות יפן כללי זקרי לב ונולד לו הנוול לדברים ממעות ע ממנו ש מהם פ אחר ז מיניה זומר לו שתמש באמת

שביל (כגון) פריש

דבר הוא שיקנה או ידעים ממון סתבר יך לו עצמו (ואף קפיד

כאילו אביו קונה לו במתנה מלבושי הילד שעתידי הוא לקנות (אלא שהיות שאביו אינו יודע איזה סוג מלבוש הם רוצים לקנות על כן הוא נותן להם המעות כדי שיבחרו הם במקומו מה שהם רוצים) ויש מקום לסמוך על הסוברים דעל מתנה שמקבל אינו מחוייב להפריש מעשר על דמי שוריו [ואף שאם ישאר אצלו מן הממון לא יקפיד אביו שיחזירנה לו, מ"מ כל מה שמוציא הוא מוציא בשבילם (ועל הממון שישאר אצלו מזה יפריש מעשר)], וליתר שאת יכוון שלא לזכות בהכסף

לעצמו.

L

* * *

סימן ל"א

שאלה - מי שנתנו לו מעות לשלם את הגראסערי-ב"ל שלו אי מצוה עליו להפריש מעשר על הממון שקיבל.

תשובה - פטור, וליתר שאת יכוון מתחילה שלא לזכות

בהמעות לעצמו. [אף שכתבנו בס"י מ"ז דעני שמקבל צדקה יש לו להפריש מעשר ממה שמקבל, מ"מ כאן] נראה דאינו צריך, כיון שנותנים לו בעד דבר מסויים (פרעון הגראסערי, למען לא יחסר המזג מצרכי מזון בביתו) אין לו רשות להוציא מעות אלו לדברים אחרים, וגמצא שלא זכה בו לעצמו, אלא הם כפקדון בידו למוסרו לבעל הגראסערי, וליתר שאת יכוון בהדיא שאינו זוכה בס לעצמו כלל

[וע' נדרים דף לג. דהמודר הנאה מחבירו יכול לפרוע לו חובו, וע' שו"ע חו"מ רס"י קכ"ח].

ואם הוא בעל חוב שאינו יכול להסתדר לשלם דמי הגראסערי שלו יש עוד צירוף לפטור שיטות הסוברים שבעל חוב פטור ממצות מעשר כספים (ע' בדברינו בס"י ח').

* * *

סימן ל"ב

שאלה - חתן שקיבל "נדך" (או סתם מעות לקראת החתונה) מאביו או מחמיו אי מחוייב להפריש מזה מעשר.

תשובה - יש לו להפריש (ולהטריז

אף כופין אותו ע"ז, ולא קי"ל כן). כ' בטריז (יר"ד סוף סי' של"א סקל"ב) שחייב האדם להפריש מעשר מן הנדן שקיבל, בין ממה שמקבל מחותנו ובין מה שמקבל מאביו, ושהמנהג לכוף את החתן בשעת קבלת נדוניא שלו ליתן מעשר [הגה. אלא שצ"ע איך כופין הא הוי ממון שאין לו תובעין], ומתרעם על מה שקצת אומרים שרק ממה שמקבל מחותנו חייב להפריש לא ממה שמקבל מאביו, מטעם שאביו כבר נתן מעשר, דהכי חיוב מעשר הוא על הממון, הלא הוא חובת גברא יעו"ש, וכן יוצא להדיא מד' הבית שמואל (אה"ע סוס"י נ"ג, שכי' ע"ד המנהג שאם מת אשתו תוך שנה ראשונה להחתונה ולא השאירה זש"ק

שמחזיר מה שנשתייר מהנדן הנדוניא, שאם סילק מעשר מסך שמנכהו מן החשבון), וכן יוצא מס' שבעה (סי' ח', בנוסח התנאים) שי המעשר מהנדן כמנהג המדינה, וע' בשאלת יעב"ץ (ח"א סי' ו'), שהפרשת מעשר אינו אלא מרת חכ מ"מ כ') שבכל ארצות אשכנז וקיבלו עליהם חק ולא יעבור לעשר הנדוניא שמכניסין להזוג, כדי שו ברכה בממונם [ועי"ש שאף שמעשו אלא מנהג, ראוי לכבד ה' מהונו לה מראשית ממונו חלק לגבוה למען יו ויצליחו נכסיהם], וכן עשו"ת יד (באמבערגער, סי' מ"ד) שפשיט"ל ל לעשר הנדן, וע"ע בס' אמת ל להגר"י קמנצקי ז"ל (יר"ד רמ"ט 132) דצריך החתן להפריש מ מכספים שנתן לו חותנו בשעת הניש

ולכאורה כן מוכח משו"ע (רס"י ו שמבואר ששנה ראשונה

מעשר - חומש מהקרן מכאן ו מהריוח יעו"ש, ובפשטות 'קרן' היינו (אנ' שמקבל מהוריו איזה סכום מעו להתחיל עמו איזה מסחר, והוא נמי נ

ויש הטוענים לפטור שהרי הו (אביו או חותנו) כבר הפרישו נ

מן ממון זה (וכדוגמת מעשר תבו אבל טעות הוא בידם (כנ"ל מהי דלגבי מעשר כספים כיון שהמעות מרשות ההורים לרשות החתן נתחייב עוה"פ לעשר זה, כיון שמצות כ כספים אינו מצד דין מעשר דתב

אשר לאכל אלא מטעם שמחה. וע"ע במהר"ם מינץ שהובא בש"ך יו"ד (סי' רמו). ובמג"א (סי' רכה סק"ד) ובסולת בלולה שם. וביד אפרים (סי' תקנא). ובשו"ת יד יצחק ח"ג (סי' רל). ובשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב (סי' סח). ודו"ק.

וְבַר מִן דִּין יֵשׁ לְהַעִיר עוֹד מְדַבְּרֵי הוֹוֶה"ק פֶּרִי מִשְׁפָּטִים (דצ"ח ע"א) ת"ח הוא יומא דזכי לתליטר שנין אקרי בן לקב"ה וכו'. וכד מטא דוד להכי כתיב ביה ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך. מ"ט דמקדמת דנא לא שרת עליה נשמתא עלאה דהא בשני ערלה הוה. ובגין כך אני „היום" ילדתיך ודאי. אנא ולא סטרא אחרא כמה דהוה עד השתא. ע"ש. וכו"ה עוד שם (דק"א ע"א). ובפ"י תרומה (דקנ"ח סע"ב). ע"ש. גם בוהר חדש (ד"י ע"ג) רשב"י זמין למארי מתניתא למיכל בסעודתא רבה דעבד להו זכוי והוה קא בדה טובא. אמרו ליה מאי בדיחותא דמר בהאי יומא משאר יומין. אמר להו דיומא דין נחתא נשמתא קדישא עילאה לרי' אלעזר ברי זכוי. (ומבואר שם דאיירי ביום מלאת י"ג שנה ויום א'). ע"ש. וע"ע בעץ חיים (שער מא פ"ב ושער נ פ"ג). ובשער הגלגולים (הקדמה ב). ע"ש. ומכאן סיעו לדברי המהרש"ל בים שלמה הגי'ל דחשיב לה סעודת מצוה. [והראיה שהביא מהגמ' (קידושין לא.) אינה ראיה ברורה. דהא אמר רב יוסף ברישא מאן דאמר לי הלכה כרי' יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן. דלא מפיקדנא ועבידנא. ואטו החם הוי יומא טבא ומש. ועצ"ק. וראיתי בשו"ת חות יאיר (סי' ע ד"מ סע"ב). שהביא ראית היש"ש דסיום מסכתא הוי סעודת מצוה מדאמר אב"י (בשבת קיח): עבידנא יומא טבא לרבנן. וכתב שאין ראיה משם דהויא ס"מ רק שעשה כן לחיוב מצוה שזה נתן לו שמחה בלב. וכמ"ש רב יוסף מאן דא"ל אין הלכה כרי' עבידנא יומא טבא לרבנן. וכי ס"ד דהו"ל סעודת מצוה. ע"כ. ותמוה. דהא באמת היש"ש הביא ראיה גם מזה דסעודת בר מצוה הוי ס"מ. אלמא דדוקא קאמר. ויותר הי"ל להקשות מראש דברי רב יוסף וכנ"ל. ועי' בשו"ת בית המדרש (סי' ו). ודו"ק.] ומעתה שפיר י"ל דהבר מצוה ביום מלאת לו י"ג שנה ויום א' פוטר הקהל מלומר תחנון ונפ"א. וכן ראיתי להר"ג מהר"א בן שמעון בסי' נהר מצרים (ד"ו ע"א) שכו'. שמנהג עיה"ק ירושת"ו ומצרים יע"א שאין נופלים על פניהם ביום שיש בר מצוה. וכן נוהגים ג"כ בערים רבות בחו"ל. ומנהגם של ישראל תורה הוא. וסמך לדבר מפני שדומה לחתן דכתיב ביה כחתן יכהן פאר. ותפילין נקראו פאר כדכתיב פארך חבוש לראשך. והרי הוא כחתן וכו'. ע"ש. והגם שהרב החסיד מהר"י אלפיי"ה ז"ל בסי' שיח יצחק ח"א (דמ"א ע"ב) הביא עדות מפי השמועה. שלא נהגו כן בזמן הגאון הראש"ל יש"א ברכה ז"ל. מ"מ גם הוא הביא שיש נוהגים שלא לומר וידוי ונפ"א. וכתב שיש להם ע"מ שיסמוכו. והביא דברי הוהר חדש הגי'ל. וסיים. ולכן בודאי שראוי להשתתף בשמחה של תוספת הארה וקדושה בכניסת הנער למצוה. ולזה אין לומר תחנון ונפ"א. עכ"ל. גם בשו"ת משפטי עוזיאל (הארה מה"ת סי' יא) כו'. שבדורות האחרונים הנהיגו שלא לומר וידוי ונפ"א לכבוד הבר מצוה. כדי לחבב מצוה תפילין הרפויה בידינו. ולהציל עי"ז את בני ישראל מכלל קרקפתא דלא מנה תפילין. ע"ש. וכ"כ בשו"ת מים חיים משאש (הארה סי' כב) שנתפשט המנהג בכל המקומות שלא לומר תחנון לכבוד בר מצוה. כמו לכבוד חתן ובעל ברית. ע"ש. ועל כן הנח להם לישראל שאם אינם נביאים בני נביאים הם. הנלע"ד כתבתי. והשי"ת יאיר עינינו בתורתו הקדושה אמן.

סימן טו

נשאלתי אודות מה שנוהגים שכאשר מכניסים ס"ת חדש לבית הכנסת. מוציאין ס"ת אל מחוץ לבהכ"נ לקראתו בשמחה ובשירים. ונשמע מאיזה חכם שפסק וערער על מנהג זה. אם יש

להתגברות היצר הרע. וכעין מ"ש התוס' (קידושין לא.) בדי"ה גדול. ועי' במדרש שה"ש רבה פ"ו (סי' יא). ודלת ראשך כארגמן. אמר הקב"ה הדלים והרשים שבישראל חביבין עלי כדוד ודניאל וכו'. ע"ש. ור"ל כמ"ש האר"י הנ"ל שהכל לפי הדור והזמן. ועל כן מה מאד ראוי לעודד את יחידי הסגולה שהותר ה' לנו שריד. הן הלומדים והן המחזיקים בהם ששכרם גדול מאד. שאין לנו שיעור אלא התורה הזאת. ובירושלמי (רפ"ק דפאה). אפי' כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה (שלומד והוגה בה). ע"ש. והנה עינינו הרואות שכל אלו הבעלי בתים הנדבקים בת"ח ע"י שיעורי תורה ודרשות וכיו"ב. הם שלומי אמוני ישראל שבניהם לומדים בישיבות שמהם תצא תורה ובנותיהן הולכות בצניעות ואך ביראת ה' כל היום. וכל זה הודות לקרבתם לת"ח ותורתנו הקדושה. שאין לך מדה טובה הימנה. וע"כ נחוק ידיים רפות וברכים כושלות נאמץ. וגם לעיני נפילת אפים אורתי מורינן שבמנחה שמתפללים לפני הסיום והכל נאספים לשם לכבוד התורה שאין לומר וידוי ונפ"א. ובפרט שנוהגים לומר הקדיש והקדושה בניגון בקול רנה ותודה המון חוגג. וז"ל בסי' כף החיים (סי' קפט ס"ק יא). שבסעודת סיום מסכתא י"ל „מגדול" ישועות מלכו בבהמ"ו. כיון שיש הארה של מצוה. ואם קבלה נקבל. והשי"ת יוכנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולהיות המיד ממצדקי הרבים. אמן.

סימן יד

נשאלתי אודות מה שנוהגים שלא לומר תחנון ונפ"א כשיש בר מצוה בבהכ"נ. אם הוא מנהג ותיקין.

הנה ראיתי למהרש"ל בסי' ים של שלמה (פ' מרובה סי' לו) שכו'. דלכאורה הסעודה שעושים להבר מצוה. אין לך סעודת מצוה גדולה מזו. ושמה מוכיח עליה. שעושים שמחה גדולה ונותנים שבה והודייה למקום שוכה הנער להיות בר מצוה. וגדול המצווה ועושה וכו'. וראיה לזה מ"ש בקידושין (לא). דלבסוף אמר רב יוסף השתא דאר"ח גדול המצווה ועושה וכו'. אמינא מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה (שפוטר הסומא מהמצוות). עבידנא יומא טבא לרבנן. וזה אע"פ שהיה כבר חייב. ועל הכשורה בלבד רצה לעשות יו"ט. כ"ש בהגיע העת והזמן להיות גדול המצווה ועושה שראוי לעשות יו"ט. אלא שהבר מצוה גופא (אם אין עושים הסעודה בזמנה) לא ישר בעיני שאם נאמר שאע"פ שריבן אין להם ב' שערות. מוקמינן אחזקה שהביאו ב' שערות וכו'. אי"כ מיד כשיגיע ליי"ג שנים ויום א' יעשו הסעודה ויחנכוהו להתפלל באקראי וכו'. אבל כשנעשה שלא בזמנו למה יקרא סעודת מצוה. ומ"מ אם מחנכים את הנער לדרוש בסעודה לא גרע מסעודת חינוך הבית דחשיב סעודת מצוה וכו'. ונ"מ לעיני אבלים אי שרו לילך לאותן סעודות מצוה. עכ"ל. וכן הובא להלכה בדגול מרובה יו"ד (סי' שצא ס"ב). שאם הנער דורש או שהוא ממש ביום השלשים י"ג שנה ויום א' הוי סעודת מצוה ומותר לאבל לילך שבו. (וזה כמ"ש ראבי"ה (בהל' אבל סי' תתמ"א) והשבולי הלקט (הל' שמחות סי' מז) דבסעודת מצוה מותר לאבל לילך כגון שבוע הבן וסיום מסכתא. וכיו"ב כתב הריב"א הובא בתה"ד (סי' רסה). וע"ע בתוס' והרא"ש והגמ"י והמרדכי (מ"ק כב:). ובאר"ז ח"ב (סי' תמו). ע"ש. ואכמ"ל.) הן אמת כי הגאון מהר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה ח"ב (סי' פו) כי ע"ד הדגמ"ר דלא דמי סעודת בר מצוה לסעודת ברית מילה וסיום מסכתא. דהחם כל הסעודה באה מכח קיום מצוה לבד וכיון דמללי"נ לא חשיב שמחה כלל. אבל בסעודת בר מצוה דהויא משום פיסור האב מענשו. ולכן מברך או ברוך שפטרני מענשו של זה. זה הוי הגאת הגוף וחשיבא סעודה של שמחה ואסור לאבל ליכנס שם. ועכ"פ לפ"מ שסיים רמ"א שאין לאכול על שום

שלך י"ג אומר חלק רבי'.

איגראס הביאו ציפה ללז סימן רכ"ה אות ב'. עוד איתא
 צוהר חדש דף י' ע"ג דרשב"י עשה סעודה ציוס
 שנעשה בנו רבי אלעזר בר מלוא והוא היום שנכנסה בו
 נשמה קדושה עילאה גד' גדפין דחיותא, וחיפה ביתו
 בכלים יקרים והוא קא בדח טובא. ובחיי אדם כלל קל"ג
 סעיף ט"ז כתב דבסעודת בר מלוא מותר לאכול בשר ויין
 במשעת הימים דהוה סעודת מלוא, וכ"ה ציד אפרים
 סימן תקנ"א ובסו"מ יד יתק ח"ג סימן ל'. ובערוך
 השלחן סימן רמ"ט ס"ז כתב דאף דאין לקבוע סעודה
 בערב שבת מ"מ סעודת בר מלוא בזמנו מותר וכמו
 סעודת ברים ופדיה"ב, וכן פסק בחורח חיים סימן
 רמ"ט אות ח' דהוה כלל סעודה שזמנו קבוע היום
 עי"ש. ובסו"מ יביע אומר ח"א סימן כ"ז הביא מספר
 נהר מנרים דנוהגין בא"י ובמנרים שא"א נפילת אפים
 כשיש בר מלוא צביח הכנסת משום דדומה לחתן דכתיב
 כחתן יכהן פאר ומפילין נקראו פאר, ואיתקש למילה
 והוה יומא טבא עי"ש, אולם בקונטרס בר מלוא להג"ר
 דוד שפרבר אות ח' הביא נמי דברי ספר שיח יתק
 (אלפיייה) דשו"ט צוה, ואיהו ס"ל דחלילה לנטול אמירת
 מחנון ציוס בר מלוא, וע"ע שם באות ו' ובאות י"ג
 ובאות כ"ד שהאריך בשבח מעלת סעודת בר מלוא. וע"ע
 ביביע אומר שם שכתב דכיון דסעודת בר מלוא בזמנו
 הוה סעודת מלוא, מותר לצבורים לאכול בה בערב פסח,
 וע"ע בספר מעניח צבורים פרק י'.

אבל בסעודת בר מצוה

והנה בש"ך יו"ד סימן רמ"ז כתב דאבל חוץ י"ב חודש
 על אציו ואמו מותר לסעוד בסעודת סיוס מסכת,
 ובדגול מרובה סימן שצ"א כתב דלפ"ו מותר נמי
 בסעודת בר מלוא דשוו להדדי כדמשמע בישי"ש צ"ק
 פרק מרובה, אולם בסו"מ טוב טעם ודעה מהדורה ג'
 ח"ב סימן פ"ו כתב דלמש"כ ברמ"א סימן שצ"א ס"ב
 דהמנהג שלא ליכנס בשום סעודה בעולם חוץ י"ב חודש,
 נמצא דגם לסעודת סיוס מסכת ובר מלוא אסור, עוד
 כתב דאפילו להמתירין סעודת מילה יש לאסור בסעודת
 בר מלוא, דסעודת מילה ופדיה"ב וסיוס מסכת הוה
 סעודה שאין בה שמחה, דאין סעודה אלא מפאת המלוא
 ומלוא לאו ליהנות ניתנו ואף דהמורה משמחת אבל
 הסיוס אין בו שמחה, משא"כ סעודת בר מלוא דהאב
 נפטר מעונשו הוה סעודה שיש בה הנחת הגוף ושמחה,
 ואף כשאחר עושה הסעודה לא האב, נמי יש בה שמחה
 דהוה כיוס מתן תורה וכמו שארז"ל הכל מודים בעצרת
 דבעינן נמי לכם, ולכן אסור לאכל ליכנס לשם עי"ש.
 וע"ע בספר פני ברין סימן כ' סעיף כ"ה ובקונטרס לבר
 מלוא הנ"ל אות כ"ו.

סעודת בר מצוה שלא בזמנו

76 (כד) אבל שלא בזמנו אינה סעודת מצוה אא"כ דורשין
 שם בדברי תורה או מומרים שירות

ותשבחות. לענין סעודת בר מלוא שלא בזמנו, כתב
 בישי"ש שם דלא הוה סעודת מלוא אא"כ דורשין שם
 בדברי תורה, ללא דמי לסעודת מילה ופדיה"ב דהוה
 סעודת מלוא אפילו עבר זמנו הראשון, דהתם כל שעמא
 ושעמא זימני' הוה שלא לאחר המלוא, משא"כ סעודת בר
 מלוא בזמנו ציוס שנעשה י"ג שנה, אך אם מחנכין אותו
 לדרוש על הסעודה מעין המאורע הוה סעודת מלוא כמו
 בחנוכה הציט עי"ש. והוצא במג"א ומ"צ סימן רכ"ה
 ובסו"מ חות יאיר סימן ע' ויעי"ש שכתב דדוקא אם
 כולם שומעין הדרשה, או הוה סעודת מלוא אבל כשאין
 שומעין ל"ה סעודת מלוא והו"ד. לעיל סעיף סק"ו
 ובחיי אדם ודגול מרובה שם. אולם לענין אכילת בשר ויין
 במשעת הימים כתב ציד אפרים סימן תקנ"א על המג"א
 ס"ק ל"ג דאם אין זמנו היום אין לעשות הסעודה בימים
 אלו בכוונה בשביל לאכול בשר ויין ומשמע אפי' ביאמרו
 ד"ת. וכן לענין הסעודה בערב שבת משמע בערה"ש
 סימן רמ"ט דבאין זמנו היום אסור לעשות בערב שבת,
 וכן לענין מעניח צבורים בערב פסח כתב ביביע אומר
 הנ"ל דשלא בזמנו אסור. ואולם בסו"מ דברי מלכאל ח"א
 סימן ג' רוצה לדייק מדברי הישי"ש דדוקא היכא דהנער
 נחאחר מלהניח מפילין ולחנכו, או י"ל דהוה סעודת
 מלוא אם דורש, אבל אם כבר הניח מפילין ומנכוהו
 בזמנו, או ל"ה אחר כך סעודת מלוא כלל אף אם דורש
 עי"ש. אולם במג"א סימן רכ"ה משמע דאין חילוק צוה.
 ובשו"ת מהר"מ בריסק ח"ב סימן ס"ה וכן בקונטרס
 בר מלוא הנ"ל אות י"ג כתבו לחקור במש"כ
 הפוסקים דסעודת בר מלוא שלא בזמנו הוה סעודת
 מלוא כדורשין, אם הסעודת מלוא הוה מחמת שנעשה
 בר מלוא או מחמת הדרוש בלבד, וכתבו לדייק מדברי
 הישי"ש דכתב דלא גרע מסעודת חנוכה הציט דהוה
 סעודת מלוא אם דורשין, ומשמע דל"ה מלוא רק מכת
 הדרוש, ועפ"ו כתב בספר מעניח צבורים שם לפשוט
 ספיקת המורה חיים הנ"ל שהספק אם מותר לעשות
 סעודת בר מלוא בזמנו בערב שבת, די"ל דכיון דיכול
 לעשות הסעודה לאחר זמן עם דרשה, לא מקרי זמנו
 קבוע היום, ומה"ט לא עשה לבנו בר מלוא בערב שבת
 עי"ש בחורח חיים, אך אם נימא דלאח"כ אין זה סעודת
 בר מלוא, אלא סעודת מלוא מכת הדרוש, א"כ שפיר
 מקרי זמנו קבוע בערב שבת דאם לא יעשה סעודה היום
 מפסיד את סעודת הבר מלוא, והוה בגדר מעוות אשר
 לא יוכל לתקון.

ולפ"ו יש לפשוט גם ספיקו של המהר"ם בריסק בענין
 שהגיע יום הבר מלוא שלו, ולא הספיק להכין
 דרשה, אם עדיף לדחות סעודת הבר מלוא עבור הדרשה,
 או לעשות היום בלא דרשה, אולם להנ"ל ודאי עדיף
 לעשות היום בלא דרשה דאל"כ יפסידו את עיקר סעודת
 הבר מלוא. וכדי לקיים מנהג הדרוש ציוס הבר מלוא,

בר"מ ר' יצחק ב"ר אב"ט

22

יכול אחר לדרוש לכבוד חתן הצר מצוה והקרואים ושומע כעונה וא"ל דוקא שהנער ידרוש, וכמו דתנן ביומא י"ח ע"ב גבי כה"ג אם הי' חכם דורש ואם לאו תלמידי חכמים דורשין לפניו, וכמש"כ בצן איש חי פר' ראה קע"ף י"ז דאף אחר יכול לדרוש בסעודה בר מצוה, אך לשון היש"ש דמחנכין את הנער לדרוש, ולפ"ז יל"ע היכא דהבר מצוה ל"ה בזמנו, ואח"כ דורש אחר אם הוה סעודה מצוה, ובפשוטו נראה דהוה סעודה מצוה דהרי היש"ש יליף להך דרשה של נער הבר מצוה שלא בזמנו מהא דדורשין בחנוכה הציט ובפשוטו החס א"ל לדרוש דוקא בעל הבית, וכן בסעודה נישואין של בת ת"ח לע"ה דאיחא בפסקים מ"ט דל"ה סעודה מצוה, ומ"מ כתבו הפוסקים דאם דורשין שם או אומרים שירות ושבתות הוה סעודה מצוה ע"י מג"א סימן תר"ע סק"ד, והתם אין החתן דורש דהא ע"ה הוא, וגם שירות ושבתות אחרים אומרים. ובפשוטו דה"ה לבר מצוה דאחר יכול לדרוש, ואף דלשון היש"ש דמחנכין הנער לדרוש. וכן העמיקו המג"א סימן רכ"ה דכשהנער דורש הוה סעודה מצוה אפילו שלא בזמנו. י"ל דלכחילה ראוי שהוא ידרוש, דה"נ כתב שם גיש"ש דלר"ך שידרוש מעין המאורע והיינו מעיני בר מצוה, ובפשוטו מסתבר דאין זה מעכב, אולם בקונטרס לבר מצוה אות י"ג כתב דמהיש"ש משמע דאיכא קפידא שיהא הדרוש מעין בר מצוה.

והנה צמות יאיר סימן ע' כתב דאפשר לעשות סעודה לסיים מסכת אפילו יום אחר הסיים ואפשר אף יומים אח"כ, ובקונטרס לבר מצוה שם כתב דלפ"ז ה"ה סעודת הבר מצוה אפשר לעשות יום או יומים אח"כ אפילו בלא דורשין, ודעתו עד ג' ימים ע"ש. ובזו"ח דף י' ע"ב איחא דרשב"י ישב עם החכמים בבר מצוה של בנו שלשה ימים אך התם י"ל כיון דהתחיל ביום הבר מצוה יכול להמשיך כמה ימים. וכן לענין סעודת בריית מילה אפשר לעשותה בלילה או למחר כמש"כ המשב"ץ ח"ג סימן ח' ובחמודי דניאל הוצא בפ"ת יו"ד סימן רס"ה ס"ק ט"ו, והו"ד לעיל ס"ק י"ד. ובספר לקוטי דבורים שבת תרנ"ו אות נ"ה הביא דהרב בעל התניא ערך בר מצוה לבנו בליל שאחר יום הבר מצוה, וביום הבר מצוה כיצד בזמנות ומשקה. וע"ע בשו"ת חקקי לב יו"ד סימן נ"ו.

אכילת בשר ויין בתשעת הימים בבר מצוה שלא בזמנה והנה בשו"ת מהר"ם בריסק שם ס"ל דשלא ביום הבר מצוה אסור לאכול בשר ויין בחשעת הימים והשיג בזה על שו"ת יד יצחק דמחיר. ובהגהת רבי שמואל גרינברג חתן המחבר ספר מהר"ם בריסק שם כתב דמבואר גם ביד אפרים או"ח סימן תקנ"א דשלא בזמנו אסור וכדעת מהר"ם בריסק ע"ש, אך באמת ביד אפרים לא כתב אלא שאין לעשות הסעודה שלא בזמנו בכוונה.

יש כאן כמה סניפים להקל.
בן סורר בסעודת בר מצוה
(כה) ואם אבל בה בן סורר אפשר דיפטר. ולענין בן סורר ומורה שאלו בסעודת בר מצוה של עצמו או של אחרים בזמנה, או אף שלא בזמנה היכא דדורשין שם בדברי מורה. י"ל דיפטר, כיון דהו"ל סעודת מצוה, וגבי בסו"מ אינו מחייב באלו בדבר מצוה ואפילו מצוה דרבנן כמבואר סנהדרין דף ע', אך אפשר דהיינו במצוה גמורה שחיקנו חכמים, אבל סעודת בר מצוה דל"ה אלא מנהג, אפשר דאין בסו"מ מפטר בה וע"י מש"כ לעיל סימן ט"ו סק"ד.

ספר אס חתן הבר מצוה הביא ב"ש והנה אף אם נימא דנחשב כסעודת מצוה לפטור בסו"מ, היינו דוקא היכא שהביא ב' שערות אבל אם לא הביא ב"ש אף כשהגיע לכלל י"ג שנה ויום אחד, בודאי אין זה סעודת מצוה כלל, כיון דאחמי הוא קטן וכמש"כ ביש"ש ב"ק פ"ו סימן ל"ז שהעיר היאך עושין סעודת בר מצוה והנער יורד לפני החיצה ומצרך ברכהמ"ו ומוציא הרבים ידי חובתן, הלא רוב הנערים אין להם ב' שערות, וכתב דיחבן דמוקמינן אחזקה דהביאו ב"ש עכ"פ לענין מילי דרבנן ע"ש. וע"ע מה שהארכנו בזה לעיל סימן ב' סק"ב. ועכ"פ לענין בסו"מ שאלו בסעודת בר מצוה בזמנו י"ל דיפטר מחמת ספק שמה הביא ב"ש והוה שפיר סעודת מצוה וכמש"כ לעיל סימן דאף בספק דבר מצוה מפטר ע"ש ובפרט דאיכא חזקה, ועוד יש לדון בלא"ה דיפטר משום דהוא סבור דהוה סעודת מצוה וא"כ חו לא ממשיך, אף אם באמת לא הביא ב"ש, והארכנו בפרט זה לעיל סימן ט"ו סק"ה. אך מש"כ ביש"ש דרובין אין מביאין ב"ש, ל"ע, דבפשוטו רוב הנערים מביאים ב"ש כבר בהיותם בני י"ג ויום א', וע"י ביה"ל סימן ל"ט ד"ה או קטן ובמש"כ לעיל סימן ב' סק"ב בענין גדלות ובי' שערות.